

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет політичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра журналістики та політології

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри журналістики та
політології

_____ Тетяна СИДОРЕНКО
“ _____ ” _____ 2026 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти

бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему: «Механізми реалізації молодіжної політики в територіальних громадах»

Керівник: к.політ.н., доцент
Громадська Наталя Анатоліївна
(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: д.політ.н., професор
Шевчук Олександр Володимирович
(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконала: студентка IV курсу групи 431
Згурська Дар'я Владиславівна
(П.І.Б.)

Спеціальності: 052 «Політологія»
(шифр і назва спеціальності)

ОПІ: «Політологія»

Миколаїв – 2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	8
1.1. Концептуальні засади та еволюція молодіжної політики в Україні.....	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення реалізації молодіжної політики на рівні місцевого самоврядування.....	14
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ТА ФОРМИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	22
2.1. Інституційні механізми участі молоді у місцевому самоврядуванні	22
2.2. Інструменти демократії у забезпеченні молодіжної участі.....	29
2.3. Молодіжна інфраструктура як платформа залучення молодих громадян до місцевого самоврядування.....	37
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	45
3.1. Аналіз успішних практик молодіжної участі в управлінні громадами ..	455
3.2. Виклики для молодіжної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.....	500
3.3. Напрями вдосконалення співпраці молоді з органами місцевого самоврядування	566
ВИСНОВКИ	622
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	677

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах сучасних трансформацій системи публічного управління, поглиблення процесів децентралізації та посилення ролі територіальних громад молодіжна політика стає одним із ключових напрямів розвитку територіальних громад. Саме громади сьогодні стають базовим середовищем реалізації молодіжної політики, оскільки на місцевому рівні найбільше проявляються потреби молоді, формуються механізми її соціальної інтеграції, створюються умови для громадянської активності та самореалізації. Водночас тривалий воєнний стан, демографічні втрати, внутрішня міграція населення, посилення соціально-економічної нестабільності та потреба у повоєнному відновленні держави актуалізують необхідність переосмислення підходів до реалізації молодіжної політики в територіальних громадах. Молодь у цих умовах розглядається не лише як окрема соціально-демографічна категорія, а й як стратегічний ресурс розвитку громади, носій інноваційного потенціалу, людського капіталу та суспільної стійкості.

Попри активне оновлення законодавчої бази та розширення повноважень органів місцевого самоврядування, на практиці зберігається низка проблем, пов'язаних із нерівномірністю розвитку молодіжної інфраструктури, недостатнім ресурсним забезпеченням, формалізацією окремих механізмів участі, низьким рівнем координації між суб'єктами молодіжної політики та відсутністю цілісного підходу до реалізації молодіжних програм у громадах. Особливо помітною ця проблема стала в умовах війни, коли територіальні громади змушені одночасно вирішувати питання безпеки, соціальної підтримки населення, адаптації внутрішньо переміщених осіб та збереження молодіжного потенціалу. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження механізмів реалізації молодіжної політики на місцевому рівні, аналіз ефективності існуючих управлінських інструментів, а також вивчення успішних практик територіальних громад

України. Не менш важливим є й пошук нових концептуальних підходів до формування молодіжної політики, орієнтованої не лише на підтримку молоді, а й на її інтеграцію у процеси розвитку та відновлення громад. Саме тому обрана тема має як наукову, так і практичну актуальність, оскільки дозволяє комплексно осмислити сучасний стан реалізації молодіжної політики в територіальних громадах та окреслити перспективи її вдосконалення.

Стан наукової розробки дослідження свідчить про наявність значного масиву наукових праць, присвячених різним аспектам реалізації молодіжної політики. Серед зарубіжних дослідників, які аналізували еволюцію молодіжної політики, механізми молодіжної участі та особливості розвитку молодіжної роботи, варто виокремити Т. Chevalier [57], F. Coussée, H. Williamson, L. Siurala [58]. Вагоме значення для дослідження мають також праці J. Bryson [59] та інших представників концепції public value co-creation, у яких обґрунтовано необхідність залучення різних соціальних акторів до процесу формування публічної політики [59]. Окремі аспекти партисипативного врядування та демократичної участі громадян розкрито у працях R. Yuschuk [60].

Серед українських науковців проблематику молодіжної політики, децентралізації та механізмів реалізації політики на рівні територіальних громад досліджували І. Артеменко [2], Є. Бородін [7], І. Пеша [32; 33; 34], І. Єрмоленко [14], А. Круглашов і Н. Сабадаш [20], О. Сердюк та М. Сороченко [47], В. Маселко [26], О. Терент'єва [50], О. Іваній [16], М. Шкільняк, Г. Монастирський та А. Васіна [54]. У їхніх працях розкрито концептуальні засади молодіжної політики, особливості її розвитку в умовах децентралізації, роль органів місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та молодіжної інфраструктури. Водночас недостатньо комплексно дослідженими залишаються питання практичної реалізації молодіжної політики саме на рівні територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, а також проблеми інтеграції інституційних, цифрових, комунікаційних та партисипативних механізмів у

єдину систему місцевого самоврядування, що й визначає наукову нішу даного дослідження.

Об'єктом дослідження є молодіжна політика в територіальних громадах.

Предметом дослідження є механізми реалізації молодіжної політики в територіальних громадах України.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі механізмів реалізації молодіжної політики в територіальних громадах та обґрунтуванні напрямів підвищення їх ефективності в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:
визначити концептуальні засади та еволюцію молодіжної політики в Україні;

охарактеризувати нормативно-правове забезпечення реалізації молодіжної політики на рівні місцевого самоврядування;

визначити інституційні механізми та інструменти залучення молоді до місцевого самоврядування;

встановити особливості функціонування молодіжної інфраструктури як складової системи місцевого самоврядування;

розкрити успішні практики молодіжної участі в управлінні громадами;

виявити сучасні виклики реалізації молодіжної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення;

обґрунтувати напрями вдосконалення взаємодії молоді з органами місцевого самоврядування.

Методи дослідження. Досягнення визначеної мети й вирішення поставлених завдань стало можливим завдяки використанню комплексу взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і підходів. Системний метод застосовано для розгляду молодіжної політики як цілісного елементу системи публічного управління; інституційний метод дав змогу проаналізувати діяльність органів місцевого

самоврядування, молодіжних рад та інших суб'єктів молодіжної політики; нормативно-правовий метод використано для аналізу законодавчої бази у сфері молодіжної політики; порівняльний метод дозволив зіставити різні підходи та практики реалізації молодіжної політики в громадах; метод узагальнення практичного досвіду застосовано для аналізу успішних кейсів територіальних громад України; елементи статистичного аналізу використано під час дослідження сучасного стану молодіжної політики та тенденцій її розвитку.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі механізмів реалізації молодіжної політики в територіальних громадах України в умовах децентралізації, воєнного стану та повоєнного відновлення; удосконалено підходи до поєднання інституційних, цифрових та партисипативних механізмів реалізації молодіжної політики на місцевому рівні; дістало подальшого розвитку обґрунтування ролі територіальних громад як ключового середовища формування молодіжної політики та громадянської активності молоді.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні наукових уявлень про сутність, механізми та сучасні моделі реалізації молодіжної політики в територіальних громадах, а також у розвитку теоретичних підходів до аналізу молодіжної участі у місцевому самоврядуванні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання органами місцевого самоврядування, молодіжними радами, громадськими організаціями та суб'єктами молодіжної роботи для вдосконалення механізмів реалізації молодіжної політики, розвитку молодіжної інфраструктури та підвищення ефективності взаємодії між владою і молоддю в територіальних громадах.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати роботи пройшли апробацію шляхом публікації наукових тез на тему «Механізми та інструменти залучення молоді до місцевого самоврядування» у

матеріалах XXIII Міжнародної наукової конференції «Ольвійський форум – 2026: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (м. Миколаїв, 29 червня – 4 липня 2026 р.).

Структура кваліфікаційної роботи визначена заявленою метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінок, із них основний текст – 66 сторінок. Список використаних джерел налічує 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

1.1. Концептуальні засади та еволюція молодіжної політики в Україні

Осмислення молодіжної політики у сучасному науковому дискурсі відбувається в межах кількох взаємопов'язаних підходів, що відображають складність цього суспільного явища та його багаторівневий характер. У сучасних умовах молодіжна політика вже не розглядається виключно як напрям соціального забезпечення окремої вікової групи. Натомість вона дедалі більше трактується як важливий компонент системи публічного управління, спрямований на формування умов для розвитку людського капіталу, забезпечення соціальної інтеграції молоді, підтримки громадянської активності та зміцнення спроможності територіальних громад. Саме тому в наукових дослідженнях поняття молодіжної політики дедалі частіше поєднується з категоріями місцевого самоврядування, партисипативної демократії, сталого розвитку та публічної участі.

У політологічному вимірі молодіжна політика розглядається як складова державної політики, що визначає механізми взаємодії держави та молоді, а також способи інтеграції молодого покоління у політичну систему суспільства. У цьому контексті молодь виступає не лише об'єктом управлінського впливу, а й суб'єктом політичних процесів, здатним впливати на формування місцевого політичного порядку денного, брати участь у прийнятті управлінських рішень та реалізації суспільних ініціатив. Такий підхід безпосередньо пов'язаний із розвитком демократичних моделей

врядування, у межах яких участь громадян стає невід'ємною складовою ефективного функціонування політичної системи.

Соціологічний підхід акцентує увагу передусім на молодіжній політиці як на системі соціальних практик і механізмів регулювання процесів соціалізації молоді. У межах цього підходу основна увага приділяється проблемам освіти, працевлаштування, професійної мобільності, соціальної адаптації та ціннісних орієнтацій молодих людей. Молодіжна політика у такому випадку розглядається як інструмент мінімізації соціальних ризиків та забезпечення інтеграції молоді у суспільство. Особливого значення набуває проблема NEET-молоді, тобто молодих людей, які не залучені до освіти, праці чи професійної підготовки, оскільки саме ця категорія є найбільш вразливою до соціальної ізоляції та маргіналізації [17]. У сучасних умовах війни й соціально-економічної нестабільності ця проблема набуває ще більшої актуальності, оскільки ризики втрати молодіжного потенціалу суттєво зростають.

З позицій теорії публічного управління молодіжна політика трактується як комплекс управлінських рішень, інституційних механізмів та організаційних практик, спрямованих на реалізацію стратегічних цілей розвитку молоді й територіальних громад. У цьому аспекті молодіжна політика інтегрує нормативно-правові, організаційні, фінансові та комунікаційні компоненти, які забезпечують її функціонування на різних рівнях управління. Є. Бородін наголошує, що сучасна молодіжна політика є складним механізмом взаємодії держави, суспільства та молоді, у межах якого поєднуються елементи регулювання, підтримки та стимулювання громадянської активності [7, с. 18]. Водночас сучасні концепції public governance дедалі більше орієнтують молодіжну політику не на адміністративне управління молоддю, а на створення партнерської моделі співпраці між владою, громадянським суспільством та молодими громадянами.

У контексті сучасних трансформацій особливого значення набуває співвідношення державної та місцевої молодіжної політики. Якщо державна молодіжна політика формує загальнонаціональні пріоритети, стратегічні орієнтири та нормативно-правові засади, то місцевий рівень забезпечує практичну реалізацію молодіжних програм і безпосередню взаємодію з молоддю. Саме територіальні громади сьогодні стають ключовим середовищем реалізації молодіжної політики, оскільки вони мають можливість адаптувати управлінські механізми до конкретних соціальних, економічних та демографічних особливостей регіону [4]. І. Пеша підкреслює, що децентралізація створила передумови для переходу від централізованої моделі молодіжної політики до більш гнучкої системи місцевого самоврядування, орієнтованої на потреби конкретної громади [32, с. 12].

Функціональне призначення молодіжної політики в умовах децентралізації також зазнало суттєвої трансформації. Якщо раніше вона переважно асоціювалася із соціальною підтримкою молоді, то сьогодні дедалі більше розглядається як механізм розвитку людського капіталу, зміцнення соціальної стійкості громад та формування активного громадянства. Молодіжна політика стає інструментом підвищення спроможності територіальних громад, адже саме молодь здатна виступати рушійною силою інноваційних змін, громадської активності та соціального розвитку. У цьому контексті важливими завданнями молодіжної політики є створення умов для самореалізації молоді, підтримка молодіжних ініціатив, розвиток молодіжної інфраструктури та забезпечення участі молодих людей у процесах прийняття рішень.

Як свідчать дані, наведені у таблиці 1.1, різні наукові підходи по-різному акцентують увагу на сутності молодіжної політики, однак усі вони підкреслюють її комплексний характер та зв'язок із процесами суспільного розвитку.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика підходів до визначення молодіжної
політики

Підхід	Сутність трактування	Ключовий акцент
Політологічний	Інструмент інтеграції молоді в політичну систему	Участь, представництво
Соціологічний	Система соціальних програм і практик	Соціалізація, потреби молоді
Управлінський	Сукупність механізмів публічного управління	Ефективність, регулювання

У сучасних наукових підходах молодь дедалі частіше розглядається як самостійний соціально-політичний суб'єкт. Така позиція ґрунтується на усвідомленні того, що молоде покоління є не лише носієм демографічного потенціалу, а й активним учасником суспільних трансформацій. Молодь характеризується високою адаптивністю до змін, мобільністю, схильністю до інновацій та готовністю до громадянської активності. Саме тому її роль у розвитку територіальних громад поступово зростає. А. Дяченко зазначає, що залучення молоді до процесів розвитку громади позитивно впливає не лише на рівень громадянської активності, а й на ефективність місцевого управління загалом [13].

Водночас сучасна молодь не є однорідною соціальною групою. Вона відрізняється за рівнем освіти, професійної зайнятості, політичної активності, соціального статусу та доступу до ресурсів. Це ускладнює формування універсальних механізмів молодіжної політики та вимагає більш гнучкого й диференційованого підходу до реалізації молодіжних програм у громадах. Особливої актуальності це питання набуває в умовах війни, коли частина молоді перебуває у стані вимушеної міграції, втратила доступ до освіти чи роботи або залучена до волонтерської та військової діяльності.

Суттєвий вплив на трансформацію концептуальних засад молодіжної політики справили європейські підходи до youth participation та participatory governance. Концепція youth participation передбачає системне залучення молоді до всіх етапів формування та реалізації політики – від визначення

проблем і формування порядку денного до оцінювання ефективності управлінських рішень. У документах Ради Європи участь молоді розглядається як одна з ключових умов демократичного розвитку та забезпечення прав людини [18]. У свою чергу концепція *participatory governance* орієнтує систему публічного управління на розвиток партнерських відносин між владою та громадянами, де молодь виступає активним учасником місцевого самоврядування.

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виокремити кілька базових моделей молодіжної політики [3]. Патерналістська модель передбачає домінування держави у процесах формування політики та розглядає молодь переважно як об'єкт соціального захисту. Партнерська модель ґрунтується на співпраці між владою і молоддю та орієнтована на залучення молодих громадян до процесів прийняття рішень. Емансипаційна модель акцентує увагу на самоорганізації молоді та мінімізації державного втручання. Порівняльний аналіз цих моделей свідчить, що найбільш ефективними в сучасних умовах є саме партнерські та партисипативні підходи, які забезпечують поєднання інституційних механізмів із розвитком громадянської активності [19, с. 33].

Еволюція молодіжної політики в Україні відбувалася під впливом політичних, соціально-економічних та управлінських трансформацій. На початковому етапі після здобуття незалежності молодіжна політика мала переважно централізований характер і орієнтувалася головним чином на соціальний захист молоді. Пріоритетними були питання працевлаштування, освіти та соціального забезпечення. Водночас поступове формування громадянського суспільства та демократизація публічного управління сприяли переосмисленню ролі молоді у суспільстві.

Особливо помітні зміни відбулися після початку реформи децентралізації. Передача значної частини повноважень органам місцевого самоврядування суттєво розширила можливості територіальних громад у сфері реалізації молодіжної політики. Органи місцевого самоврядування

поступово перейшли від ролі виконавців централізованих програм до статусу активних суб’єктів формування місцевої молодіжної політики. Це проявилось у створенні молодіжних рад, молодіжних центрів, місцевих програм підтримки молоді та розвитку партисипативних механізмів.

Важливу роль у розвитку молодіжної політики відіграє також інституціоналізація молодіжної участі. Одним із найбільш поширених механізмів стали молодіжні ради, які функціонують як консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування. За даними Міністерства молоді та спорту України, станом на 2024 рік кількість молодіжних рад в Україні продовжувала зростати, що свідчить про посилення уваги до розвитку молодіжної участі на місцевому рівні [1]. Поряд із цим важливе значення мають молодіжні центри, громадські організації та інші елементи молодіжної інфраструктури, які забезпечують комунікацію між владою та молоддю.

Дослідження молодіжної політики потребує використання комплексного методологічного інструментарію. Як показано у таблиці 1.2, різні методологічні підходи дозволяють аналізувати молодіжну політику як багатовимірне суспільне явище.

Таблиця 1.2

Методологічні підходи до дослідження молодіжної політики

Підхід	Сутність	Практичне значення
Системний	Розгляд молодіжної політики як цілісної системи	Комплексний аналіз
Інституційний	Аналіз ролі інститутів та механізмів врядування	Визначення механізмів реалізації
Діяльнісний	Оцінка практичних аспектів реалізації політики	Виявлення ефективності
Партисипативний	Аналіз участі громадян у процесах управління	Оцінка рівня молодіжної участі

Системний підхід дозволяє розглядати молодіжну політику як складову ширшої системи публічного управління, інституційний – аналізувати роль органів місцевого самоврядування та молодіжних структур, а діяльнісний – оцінювати ефективність практичної реалізації молодіжних програм. Водночас

партисипативний підхід дає можливість досліджувати рівень залучення молоді до процесів місцевого самоврядування та ступінь її впливу на формування політики.

Отже, концептуальні засади молодіжної політики формуються під впливом сучасних трансформацій публічного управління, розвитку демократичних практик та децентралізації влади. Еволюція молодіжної політики в Україні демонструє поступовий перехід від централізованої моделі соціального забезпечення до комплексної системи місцевого самоврядування, у межах якої територіальні громади стають ключовими суб'єктами реалізації молодіжної політики. Саме тому ефективність сучасної молодіжної політики дедалі більше залежить від спроможності громад створювати умови для розвитку молодіжного потенціалу, підтримки громадянської активності та інтеграції молоді у процеси суспільного розвитку.

1.2. Нормативно-правове забезпечення реалізації молодіжної політики на рівні місцевого самоврядування

Нормативно-правове забезпечення реалізації молодіжної політики на рівні місцевого самоврядування в Україні формується як багаторівнева система правових, стратегічних і програмних документів, що визначають повноваження органів влади, напрями підтримки молоді, механізми участі молодих громадян у житті громади та інституційні умови розвитку молодіжної роботи. Йдеться не лише про сукупність законів, які формально регулюють молодіжну сферу, а про ширшу правову рамку, у межах якої територіальні громади отримують можливість самостійно визначати пріоритети, розробляти молодіжні програми, підтримувати молодіжні ініціативи та створювати інфраструктуру для розвитку молоді. Саме тому нормативно-правове забезпечення молодіжної політики доцільно розглядати не ізольовано, а у

зв'язку з реформою децентралізації, розвитком місцевого самоврядування, цифровізацією публічного управління та новими викликами, спричиненими воєнним станом.

Базові правові засади реалізації молодіжної політики впливають із конституційного розуміння прав людини, рівності громадян, права на участь в управлінні державними справами та права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Хоча Конституція України не виокремлює молодіжну політику як самостійний напрям публічного управління, її положення створюють загальну правову основу для участі молоді в суспільному житті, доступу до освіти, соціального захисту, праці, культурного розвитку та місцевого самоврядування. У цьому сенсі молодіжна політика постає не як вузька галузева сфера, а як міжсекторальний напрям, що перетинається з соціальною, освітньою, економічною, культурною та безпековою політикою. На рівні територіальних громад це має особливе значення, оскільки саме місцева влада найближче перебуває до повсякденних потреб молоді й може оперативніше реагувати на зміни у молодіжному середовищі.

Реформа децентралізації суттєво змінила логіку реалізації молодіжної політики. Якщо раніше основні рішення в цій сфері значною мірою формувалися на центральному рівні, то після посилення ролі територіальних громад місцеве самоврядування почало виконувати не лише виконавчу, а й програмно-стратегічну функцію. Органи місцевого самоврядування отримали можливість не просто реалізовувати загальнодержавні напрями, а адаптувати їх до конкретних умов громади: демографічної ситуації, економічного потенціалу, рівня розвитку інфраструктури, безпекових ризиків, міграційних процесів і запитів самої молоді. Саме тому нормативно-правове регулювання молодіжної політики в сучасних умовах повинно забезпечувати баланс між єдиними державними стандартами та локальною автономією громад. У працях, присвячених місцевому самоврядуванню, слушно наголошується, що ефективність публічного управління в громаді залежить не лише від наявності

повноважень, а й від здатності місцевих інституцій перетворювати ці повноваження на реальні управлінські рішення [55, с. 195].

Ключове місце у спеціальному правовому регулюванні посідає Закон України «Про основні засади молодіжної політики», який визначає мету, принципи, завдання та суб'єктів молодіжної політики. Його значення полягає в тому, що молодіжна політика в ньому розглядається не тільки як система підтримки молоді, а як напрям, спрямований на створення умов для самореалізації, розвитку потенціалу, участі в суспільному житті та формування громадянської активності молодих людей [41]. Важливо, що цей закон закріплює партнерський підхід до реалізації молодіжної політики, адже її суб'єктами виступають не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, молодіжні та дитячі громадські об'єднання, установи молодіжної інфраструктури, інститути громадянського суспільства. Отже, нормативна модель молодіжної політики дедалі більше відходить від патерналістського бачення, у якому молодь є лише отримувачем допомоги, і наближається до моделі співдії, де молоді громадяни стають учасниками формування та реалізації політики.

Водночас Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» створює інституційну основу для реалізації молодіжної політики на місцевому рівні, оскільки визначає повноваження місцевих рад, їх виконавчих органів, сільських, селищних і міських голів у вирішенні питань місцевого значення [39]. У контексті молодіжної політики це означає можливість розроблення місцевих програм, виділення бюджетних ресурсів, створення молодіжних центрів, підтримки громадських ініціатив, організації консультацій із молоддю, розвитку дозвілєвої, освітньої та соціальної інфраструктури [48]. Проте сама наявність правових повноважень ще не гарантує ефективної реалізації молодіжної політики. Практика показує, що громади суттєво відрізняються за рівнем фінансової спроможності, кадрового забезпечення, управлінської культури та готовності до партнерської взаємодії з молоддю.

Саме тут виникає один із головних розривів між нормативно визначеними можливостями та фактичним станом реалізації політики.

Важливе значення для функціонування молодіжної політики мають також закони України «Про громадські об'єднання» та «Про волонтерську діяльність». Закон «Про громадські об'єднання» забезпечує правові умови для самоорганізації молоді, створення молодіжних громадських організацій, участі громадян у формуванні місцевого порядку денного та представництва інтересів різних груп населення [36]. Закон «Про волонтерську діяльність» набув особливої актуальності після початку повномасштабної війни, оскільки волонтерство стало одним із найбільш поширених способів громадянської активності молоді, її залучення до підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб, соціально вразливих груп і місцевих ініціатив [35]. У територіальних громадах волонтерська діяльність часто виконує не лише допоміжну соціальну функцію, а й стає практичним механізмом формування відповідальності, лідерства та довіри між молоддю і місцевою владою.

Окрему частину нормативно-правового забезпечення становлять стратегічні та програмні документи. Передусім ідеться про Національну молодіжну стратегію до 2030 року, яка визначає довгострокові орієнтири державної політики у молодіжній сфері [40]. Її значення для територіальних громад полягає в тому, що вона задає загальну рамку розвитку молодіжної політики, акцентуючи увагу на безпеці, спроможності, участі, здоров'ї, громадянській активності та інтеграції молоді в суспільне життя. Для місцевого самоврядування стратегія є не лише декларативним документом, а й орієнтиром для розроблення місцевих молодіжних програм. Водночас ефективність її реалізації залежить від того, наскільки громади здатні перекладати загальні стратегічні цілі мовою конкретних заходів, бюджетів, індикаторів і відповідальних виконавців.

Не менш важливою є Державна цільова соціальна програма «Молодь України: покоління стійкості – 2030», яка враховує нову реальність воєнного та повоєнного періоду [37]. Уже сама назва програми зміщує акцент із

традиційного розвитку молоді до формування стійкості покоління, яке живе в умовах війни, втрат, вимушеної міграції, освітніх перерв, психологічного навантаження та невизначеності майбутнього. Для територіальних громад це означає необхідність розглядати молодіжну політику не тільки як сферу культурних заходів чи дозвілля, а як інструмент соціальної згуртованості, психологічної підтримки, професійної адаптації, залучення молоді до відновлення та посилення людського потенціалу громади. У цьому аспекті молодіжна політика набуває безпекового й відновлювального виміру, що має бути враховано в місцевих програмах.

Аналіз чинної нормативно-правової бази дає підстави стверджувати, що органи місцевого самоврядування є ключовими суб'єктами практичної реалізації молодіжної політики. Вони можуть розробляти цільові програми, створювати молодіжні центри й простори, підтримувати діяльність молодіжних рад, співпрацювати з громадськими організаціями, залучати молодь до консультацій і стратегічного планування, а також забезпечувати фінансування молодіжних ініціатив. Водночас саме фінансовий аспект залишається одним із найслабших місць місцевої молодіжної політики. Як зазначає Р. Білик, ефективність публічного управління в територіальних громадах значною мірою залежить від ресурсної спроможності, якості адміністративних процесів і здатності місцевих інституцій забезпечувати сталість управлінських рішень [5, с. 112]. Якщо молодіжна політика фінансується за залишковим принципом, вона втрачає системний характер і перетворюється на набір окремих заходів, які не завжди пов'язані зі стратегічними цілями розвитку громади.

Особливе місце у нормативно-правовій архітектурі молодіжної політики займають молодіжні ради. Вони функціонують як консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування та забезпечують можливість представлення інтересів молоді в процесі ухвалення рішень. За даними аналізу утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року, в країні спостерігається подальше поширення цієї інституційної форми. [1]. Проте для

оцінки їхньої ролі важливо враховувати не лише кількість створених рад, а й реальний вплив цих органів на формування місцевої політики. Інакше існує ризик формального функціонування молодіжних рад, коли вони мають статус дорадчого органу, але не залучаються до розроблення програм, бюджетних рішень чи стратегій розвитку громади.

У цьому контексті важливо розмежовувати нормативне закріплення механізмів молодіжної участі та їх практичну дієвість. Молодіжні ради, громадські слухання, консультації з громадськістю, місцеві ініціативи, громадська експертиза, бюджет участі, електронні петиції та онлайн-платформи створюють широкий інструментарій взаємодії молоді з органами місцевого самоврядування [51]. Однак ефективність цих інструментів залежить від процедурної прозорості, інформаційної доступності, довіри до влади та готовності посадових осіб враховувати позицію молоді. Дослідження громадської експертизи як інструменту взаємодії з органами місцевого самоврядування показують, що громадський контроль може бути важливим елементом підзвітності влади, проте лише за умови реального доступу громадян до інформації та процедур ухвалення рішень [15].

Цифровізація публічного управління створює новий вимір нормативно-правового забезпечення молодіжної політики. Електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові платформи комунікації, сторінки органів місцевого самоврядування в соціальних мережах поступово стають важливими каналами участі молоді. В. Логвінов слушно зазначає, що цифрові платформи перетворюються на складову сучасної моделі публічного управління, оскільки забезпечують швидшу та доступнішу комунікацію між владою і громадянами [22, с. 48]. Для молодіжної політики це особливо важливо, адже молодь значною мірою сприймає цифрове середовище як природний простір комунікації. Водночас цифрова участь не повинна підміняти собою змістовну взаємодію. Якщо онлайн-інструменти не мають зрозумілого механізму впливу на рішення, вони швидко втрачають довіру молодих громадян.

Міжнародно-правові стандарти також відіграють важливу роль у формуванні української моделі молодіжної політики. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи CM/Res (2016) 7 щодо доступу молодих людей до прав підкреслює необхідність створення умов, за яких молодь може реально користуватися своїми правами, брати участь у демократичних процесах і бути залученою до ухвалення рішень [18]. Європейські підходи до молодіжної політики акцентують увагу на інклюзивності, рівності доступу, партнерстві, підтримці вразливих категорій молоді та розвитку молодіжної роботи. Для України ці орієнтири є важливими не лише в контексті європейської інтеграції, а й у практичному вимірі, оскільки вони дозволяють оцінювати місцеву молодіжну політику не за кількістю проведених заходів, а за тим, наскільки вона розширює можливості молоді та впливає на якість життя в громаді.

Попри наявність достатньо розгалуженої нормативно-правової бази, у сфері реалізації молодіжної політики на рівні місцевого самоврядування зберігається низка проблем. Передусім це розрив між нормативними деклараціями та управлінською практикою. На рівні законів і стратегій молодь визначається як активний суб'єкт суспільного розвитку, однак у багатьох громадах молодіжна політика й досі зводиться до епізодичних заходів, культурно-дозвіллевих подій або формального функціонування молодіжних органів. Другою проблемою є нерівномірність інституційної спроможності громад. Великі міські громади мають більше кадрових, фінансових та інфраструктурних ресурсів, тоді як малі й сільські громади часто стикаються з браком фахівців, слабкою молодіжною інфраструктурою та обмеженим бюджетом.

Третьою проблемою є недостатня координація між різними суб'єктами молодіжної політики. Органи місцевого самоврядування, молодіжні ради, громадські організації, освітні заклади, молодіжні центри та волонтерські ініціативи нерідко діють паралельно, без належного узгодження цілей і ресурсів. У результаті молодіжна політика втрачає цілісність, а її ефективність залежить від активності окремих людей, а не від сталої системи управління.

Умови воєнного стану додатково ускладнюють ситуацію, оскільки частина ресурсів громад спрямовується на безпекові та гуманітарні потреби. Водночас саме війна показала, що молодіжна політика не може бути другорядною сферою, адже молодь бере активну участь у волонтерстві, громадській самоорганізації, інформаційній протидії, підтримці внутрішньо переміщених осіб та ініціативах відновлення [20].

Отже, нормативно-правове забезпечення реалізації молодіжної політики в Україні загалом створює необхідні умови для її розвитку на рівні територіальних громад, однак потребує подальшого практичного наповнення. Його сильними сторонами є наявність спеціального законодавства, стратегічних документів, правових механізмів участі молоді та орієнтація на європейські стандарти. Водночас слабкими залишаються нерівномірність реалізації цих норм у громадах, недостатнє фінансування, фрагментарність управлінських рішень і ризик формалізації молодіжної участі. Тому подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення має бути спрямоване не лише на оновлення законодавчих положень, а передусім на підвищення інституційної спроможності територіальних громад, забезпечення реальної участі молоді у формуванні політики та перетворення молодіжної політики на один із дієвих механізмів місцевого розвитку й повоєнного відновлення.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ТА ФОРМИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Інституційні механізми участі молоді у місцевому самоврядуванні

Інституційні механізми участі молоді у місцевому самоврядуванні становлять важливу складову реалізації молодіжної політики в територіальних громадах, оскільки саме через них загальні стратегічні й нормативні положення набувають практичного змісту. Якщо у теоретичному вимірі молодіжна політика визначається як система цілей, принципів і напрямів діяльності держави та місцевого самоврядування щодо молоді, то в практичній площині вона реалізується через конкретні інституції, процедури, комунікаційні канали та сталі форми взаємодії між молодими громадянами, органами влади й громадянським суспільством. Тому інституційний вимір молодіжної політики не можна зводити лише до наявності молодіжних рад чи громадських організацій. Він охоплює ширшу систему взаємопов'язаних суб'єктів, які забезпечують представництво інтересів молоді, підтримку її ініціатив, розвиток молодіжної інфраструктури, громадянську освіту та включення молодих людей у процеси місцевого самоврядування.

У сучасній політико-управлінській науці інституційна участь молоді розглядається не як формальна присутність молодих людей у певних дорадчих структурах, а як їхня реальна здатність впливати на зміст місцевої політики, пріоритети розвитку громади та якість управлінських рішень. Такий підхід відповідає логіці партисипативного врядування, у межах якого громада постає не лише об'єктом управління, а простором співдії різних суб'єктів. R. Yuschuk, аналізуючи вплив партисипативної демократії на розвиток компетентностей у сфері публічного управління, наголошує, що участь громадян має не тільки

процедурний, а й освітньо-розвивальний ефект, оскільки формує відповідальність, комунікативні навички та здатність до колективного ухвалення рішень [60, с. 266–268]. Для молодіжної політики це особливо важливо, адже молодь не лише включається в уже наявні управлінські процеси, а й набуває практичного досвіду громадянської дії.

У структурі місцевого самоврядування молодіжні інституції виконують роль посередника між органами влади та молодіжним середовищем. Їхнє значення полягає в тому, що вони допомагають перетворити розпорошені потреби, очікування й ініціативи молоді на зрозумілий для влади управлінський запит. Без таких інституцій комунікація між молоддю і місцевим самоврядуванням часто залишається ситуативною, залежною від особистої активності окремих молодих людей або короткотривалих проєктів. Натомість інституційно оформлена участь створює відносно сталі канали взаємодії, через які молодь може долучатися до обговорення програм, стратегій, бюджетних рішень, культурних, освітніх і соціальних ініціатив. Водночас формальне існування таких каналів ще не гарантує їхньої ефективності. Якщо молодіжна рада або інший дорадчий орган не має доступу до реального процесу прийняття рішень, його діяльність швидко набуває символічного характеру. Саме тому інституційний механізм варто оцінювати не лише за фактом створення, а за ступенем впливу на політику громади.

Центральне місце серед інституційних механізмів реалізації молодіжної політики займають молодіжні ради. Вони функціонують як консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування та покликані забезпечувати представництво інтересів молоді у процесах місцевого управління. Їхня поява й поширення в Україні свідчать про поступову інституціоналізацію молодіжної участі, що відповідає європейським підходам до демократичного врядування. За даними аналізу утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року, ця форма молодіжної участі продовжує активно розвиватися, що підтверджує зростання уваги територіальних громад до системного залучення молоді [1]. Проте кількісне зростання молодіжних

рад саме по собі ще не означає якісного посилення молодіжної політики. Для оцінки їхньої дієвості важливо з'ясувати, чи беруть вони участь у підготовці місцевих програм, чи мають доступ до консультацій із владою, чи можуть ініціювати проєкти та чи враховуються їхні пропозиції під час ухвалення рішень.

Правовий статус молодіжних рад визначається національним законодавством, підзаконними актами та локальними положеннями, ухваленими відповідними органами місцевого самоврядування. Зазвичай такі ради формуються на засадах відкритості, добровільності, представництва різних груп молоді та консультативної взаємодії з місцевою владою. У своїй діяльності вони можуть створювати робочі групи або комісії за окремими напрямками: освіта, культура, молодіжне підприємництво, волонтерство, екологічні ініціативи, цифрова комунікація, соціальна підтримка. Така внутрішня структура дозволяє молодіжній раді не обмежуватися загальними деклараціями, а працювати з конкретними проблемами громади. Водночас ефективність цієї структури залежить від того, наскільки орган місцевого самоврядування готовий сприймати молодіжну раду як партнера, а не як формальний додаток до управлінської системи.

Функції молодіжних рад можна умовно поділити на представницькі, консультативні, ініціативні, комунікаційні та освітньо-соціалізаційні. Представницька функція полягає у вираженні інтересів молоді перед органами місцевого самоврядування. Консультативна функція передбачає участь у підготовці пропозицій до місцевих програм, стратегій та рішень, що стосуються молодіжної сфери. Ініціативна функція проявляється через розроблення й реалізацію власних проєктів. Комунікаційна функція забезпечує обмін інформацією між владою та молодіжним середовищем. Освітньо-соціалізаційна функція пов'язана з формуванням у молодих людей навичок громадянської участі, лідерства, відповідальності й публічного діалогу. І. Пєша слушно наголошує, що в умовах децентралізації молодіжна

політика має спиратися не лише на адміністративні рішення, а й на розвиток місцевої молодіжної роботи та компетентностей молодих людей [32, с. 18].

Водночас молодіжні ради не можуть ефективно функціонувати ізольовано від ширшої системи місцевого самоврядування. Їхня результативність значною мірою залежить від інституційної підтримки з боку місцевих рад, виконавчих органів, профільних відділів і посадових осіб, відповідальних за молодіжну політику. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», органи місцевого самоврядування мають повноваження щодо розроблення місцевих програм, підтримки громадських ініціатив, розвитку інфраструктури та вирішення питань місцевого значення [39]. У молодіжній сфері це означає, що саме громада визначає, чи буде молодіжна політика системним напрямом розвитку, чи залишиться набором окремих заходів. На практиці тут виникає певна суперечність: законодавство створює можливості, але не всі громади мають достатні ресурси, кадри й управлінську культуру для їх повноцінного використання.

Інституційна підтримка молодіжних ініціатив може проявлятися у різних формах: фінансуванні проєктів, наданні приміщень, організації навчальних програм, залученні молоді до консультацій, інформаційному супроводі, спільному плануванні заходів та відкритті доступу до локальних програм розвитку. Принципово важливо, щоб така підтримка не була разовою. Окремий тренінг, форум або захід може мати позитивний ефект, але він не замінює сталої молодіжної політики. І. Артеменко, досліджуючи взаємодію органів влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні молодіжної політики, підкреслює, що результативність такої взаємодії залежить від системності, взаємної довіри та інституційного закріплення партнерства [2, с. 134]. Отже, молодіжна політика потребує не лише активної молоді, а й спроможної влади, готової працювати з цією активністю як із ресурсом розвитку громади.

Важливими суб'єктами реалізації молодіжної політики є громадські організації та молодіжні об'єднання. Саме вони часто забезпечують практичне

втілення принципів самоорганізації, громадянської відповідальності та участі молоді у суспільному житті, виступаючи посередниками між урядом та громадою [51]. Їхня діяльність спирається на правові засади, визначені Законом України «Про громадські об'єднання», який гарантує свободу об'єднання громадян і створює умови для реалізації колективних ініціатив [36]. На рівні територіальної громади молодіжні організації можуть виконувати кілька важливих функцій: мобілізувати молодь навколо місцевих проблем, реалізовувати соціальні та культурні проекти, проводити адвокаційні кампанії, організовувати волонтерську допомогу, брати участь у консультаціях і громадських обговореннях.

Типологія молодіжних організацій у громадах є доволі різноманітною. До них належать формалізовані громадські організації зі статутною діяльністю, неформальні ініціативні групи, волонтерські об'єднання, студентське самоврядування, молодіжні клуби, освітні платформи, мережеві спільноти та адвокаційні ініціативи. Така різноманітність є перевагою, оскільки дозволяє охопити молодь із різними інтересами й рівнем громадянської активності. Водночас вона ускладнює координацію молодіжної політики, адже різні структури можуть діяти паралельно, не завжди узгоджуючи свої дії з органами місцевого самоврядування або між собою. Саме тому для громади важливо не просто підтримувати окремі організації, а створювати середовище партнерства, у якому молодіжні ініціативи стають частиною ширшої стратегії місцевого розвитку [2, с. 141].

Роль громадських організацій у розвитку громадянської активності молоді полягає передусім у тому, що вони дають молодим людям досвід реальної дії. Через участь у проєктах, волонтерських кампаніях, громадських обговореннях, освітніх заходах або адвокаційних ініціативах молодь набуває навичок комунікації, лідерства, відповідальності, командної роботи й публічного представлення власної позиції. У цьому сенсі громадські організації справді можуть виконувати функцію практичної «школи демократії», де громадянська участь перестає бути абстрактним поняттям і

набуває конкретного змісту. А. Дяченко зазначає, що участь молоді у розвитку територіальних громад сприяє не лише її соціальному становленню, а й посиленню управлінської спроможності самої громади [13].

Співпраця громадських організацій із органами місцевого самоврядування може реалізовуватися через спільні проєкти, участь у дорадчих органах, консультації, громадські обговорення, громадську експертизу та партнерські програми. Така взаємодія посилює відкритість місцевої влади, дозволяє враховувати потреби різних груп молоді та сприяє формуванню довіри між владою і громадянським суспільством. О. Іваній, аналізуючи механізми залучення громадськості до стратегічного управління територіальними громадами, наголошує, що участь громадських суб'єктів у стратегічному плануванні дозволяє зробити місцеву політику більш узгодженою з реальними потребами населення [16, с. 268]. Для молодіжної політики це означає, що молодь має бути залучена не лише до проведення заходів, а й до визначення пріоритетів розвитку громади.

Окреме значення в інституційній системі молодіжної політики мають молодіжні центри, освітні платформи, школи лідерства, тренінгові програми та інші структури, спрямовані на розвиток компетентностей молоді. Вони забезпечують підготовку молодих громадян до участі в публічному житті, допомагають опанувати інструменти проєктної діяльності, публічної комунікації, адвокації та взаємодії з органами влади. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження типових положень про молодіжний центр визначає молодіжний центр як установу, спрямовану на сприяння соціальному становленню й розвитку молоді, організацію змістовного дозвілля, підтримку молодіжних ініціатив і розвиток молодіжної роботи [38]. На практиці такі центри можуть ставати не лише простором для заходів, а й осередком формування місцевої молодіжної спільноти.

Формування компетентностей громадянської участі є одним із ключових завдань інституційної молодіжної політики. Йдеться не тільки про знання прав і обов'язків, а й про практичні навички: участь у консультаціях, підготовку

проектних заявок, планування заходів, комунікацію з представниками влади, роботу з бюджетними та стратегічними документами. Саме ці компетентності дозволяють молоді переходити від пасивного сприйняття рішень до активного включення в їх обговорення й реалізацію. Важливо, що така підготовка має бути безперервною. Разові освітні заходи можуть дати початковий імпульс, але сталі результати формуються лише тоді, коли громада створює постійне середовище для навчання, практики й участі [32, с. 22].

Разом із тим функціонування інституційних механізмів участі молоді супроводжується низкою проблем. Однією з найпоширеніших є формалізація молодіжних структур, коли молодіжна рада, консультаційний майданчик або інший орган існує лише номінально й не має помітного впливу на управлінські рішення. Така ситуація небезпечна тим, що вона не просто знижує ефективність молодіжної політики, а й формує в молоді недовіру до місцевої влади. Іншою проблемою є обмежена репрезентативність молодіжних інституцій. Часто вони представляють активну, освічену й комунікативно включену частину молоді, тоді як молодь із сільських територій, соціально вразливих груп, молоді внутрішньо переміщені особи або NEET-молодь залишаються поза цими процесами. В. Маселко звертає увагу на те, що перспективи розвитку молодіжної політики територіальних громад залежать від здатності громад подолати фрагментарність, ресурсну обмеженість і нерівність доступу до участі [26, с. 56].

Ще одним викликом є недостатній рівень ресурсного забезпечення молодіжних організацій, центрів та освітніх ініціатив. Без фінансування, приміщень, кваліфікованих фахівців і зрозумілих процедур підтримки навіть найбільш активні молодіжні ініціативи швидко втрачають сталість. Умови воєнного стану посилили цю проблему, адже значна частина ресурсів громад спрямовується на безпекові, гуманітарні та соціальні потреби. Водночас війна показала, що молодіжна політика не може бути другорядною сферою. Молодь активно включається у волонтерську діяльність, інформаційну підтримку, гуманітарні ініціативи, допомогу військовим і внутрішньо переміщеним

особам, а тому має розглядатися як один із ресурсів стійкості та відновлення громад. А. Круглашов і Н. Сабадаш підкреслюють, що в умовах російсько-української війни молодіжна політика в територіальних громадах набуває нового змісту, пов'язаного з безпекою, адаптацією, соціальною згуртованістю і перспективами повоєнного розвитку [20].

Отже, інституційні механізми участі молоді у місцевому самоврядуванні є важливою складовою реалізації молодіжної політики в територіальних громадах. Молодіжні ради, громадські організації, молодіжні об'єднання, молодіжні центри, освітні платформи та волонтерські ініціативи формують середовище, у якому молодь може не лише висловлювати власні потреби, а й брати участь у формуванні місцевих рішень. Водночас ефективність цих механізмів залежить не стільки від їх формальної наявності, скільки від реального впливу на політику громади, ресурсної підтримки, репрезентативності, відкритості влади та здатності інституцій адаптуватися до викликів воєнного й повоєнного періоду. Саме тому подальший розвиток інституційного виміру молодіжної політики має бути спрямований на подолання формалізму, посилення партнерства між владою і молоддю, розширення доступу до участі для різних груп молодих громадян та інтеграцію молодіжних інституцій у стратегічне планування розвитку територіальних громад.

2.2. Інструменти демократії у забезпеченні молодіжної участі

Інструменти демократії у системі реалізації молодіжної політики в територіальних громадах виконують не допоміжну, а змістотворчу функцію, оскільки саме через них молодь отримує можливість переходити від статусу адресата місцевих програм до статусу співучасника місцевого самоврядування. У сучасному розумінні демократична участь не обмежується виборчими процедурами чи формальним правом громадян висловлювати

позицію. Вона охоплює ширший процес включення населення у вироблення, обговорення, коригування та оцінювання управлінських рішень. Для молодіжної політики це має принципове значення, адже якісна реалізація політики в громаді неможлива без зворотного зв'язку від тих, на кого вона безпосередньо спрямована. Молодь, яка бере участь у громадських слуханнях, консультаціях, бюджетуванні участі, електронних петиціях, волонтерських ініціативах чи цифрових платформах, не лише висловлює власні потреби, а й поступово засвоює логіку публічного управління, відповідальності та співдії [56].

Теоретичною основою таких процесів є партисипативний підхід, що передбачає активне залучення громадян до ухвалення рішень на рівні громади. У межах цього підходу місцеве самоврядування постає не як замкнена адміністративна система, а як простір постійного діалогу між владою, громадянським суспільством і мешканцями. О. Левченко, Н. Величко та Л. Ковшун наголошують, що партисипативні практики дають громаді можливість не лише краще виявляти потреби населення, а й формувати відповідальність громадян за спільний розвиток [21, с. 14]. Для молоді це особливо важливо, оскільки досвід участі на місцевому рівні часто стає першим реальним досвідом взаємодії з владою. Саме тут молоді люди бачать, чи має їхній голос значення, чи здатна громада реагувати на їхні пропозиції, чи є демократичні механізми справжніми, а не суто декларативними.

Участь молоді в демократичних процесах не виникає стихійно. Вона формується під впливом освітнього середовища, рівня громадянської культури, доступу до інформації, довіри до місцевої влади та наявності зрозумілих процедур. Якщо молодь не знає про можливості участі або сприймає їх як складні й формальні, навіть наявність розвинених демократичних інструментів не забезпечує реального включення. Тому важливого значення набувають принципи відкритості, прозорості та інклюзивності. Відкритість означає доступність інформації про діяльність органів місцевого самоврядування, прозорість – зрозумілість процедур

ухвалення рішень, а інклюзивність – створення умов для участі різних груп молоді, зокрема молоді із сільських територій, внутрішньо переміщених осіб, молоді з інвалідністю, соціально вразливих категорій та молодих людей, які раніше не були залучені до громадської активності. У цьому контексті слушною є думка М. Шкільняка, Г. Монастирського та А. Васіної про те, що реалізація потенціалу децентралізації залежить від удосконалення механізмів публічного управління, здатних забезпечити реальну взаємодію між владою і громадою [54, с. 193].

Одним із базових інструментів місцевої демократії є громадські слухання. Вони дають можливість відкрито обговорювати питання, що стосуються розвитку громади, місцевих програм, бюджету, інфраструктури, соціальних послуг, молодіжної роботи та інших сфер, які безпосередньо впливають на повсякденне життя мешканців. У контексті молодіжної політики громадські слухання мають подвійне значення. З одного боку, вони дозволяють молоді висловлювати позицію щодо рішень, які ухвалює місцева влада. З іншого – формують практичний досвід публічного обговорення, аргументації та відповідального представлення власної думки. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» створює правові підстави для використання таких форм участі, однак їхня ефективність залежить від того, наскільки громада реально забезпечує доступ до інформації та враховує результати обговорень [39].

Громадські консультації є близьким, але дещо ширшим інструментом взаємодії влади з молоддю. Вони можуть проводитися у форматі зустрічей, анкетувань, фокус-груп, онлайн-обговорень, опитувань у соціальних мережах або публічних презентацій проєктів рішень. Для реалізації молодіжної політики консультації мають особливу цінність, адже дозволяють не припускати, чого потребує молодь, а безпосередньо з'ясовувати її запити. Це, здавалося б, очевидна річ, але на практиці саме вона часто ігнорується. Громади нерідко планують молодіжні заходи за інерцією, орієнтуючись на традиційні культурно-дозвілєві формати, тоді як молодь може очікувати

зовсім іншого: простору для навчання, психологічної підтримки, підприємницьких програм, цифрових сервісів, волонтерських платформ або можливості впливати на бюджетні рішення. Р. Лупак підкреслює, що залучення громадськості до прийняття управлінських рішень підвищує їх якість, оскільки дозволяє врахувати різноманітні інтереси та зменшити ризик конфліктів [25, с. 87].

Особливе місце серед демократичних інструментів посідає партиципаторне бюджетування, або бюджет участі. Його сутність полягає в тому, що частина бюджетних коштів громади спрямовується на реалізацію проєктів, запропонованих і підтриманих самими мешканцями. Для молоді цей механізм має не лише управлінське, а й освітнє значення. Він дозволяє побачити повний цикл місцевої політики: від формулювання проблеми й підготовки проєктної ідеї до публічного захисту, голосування, реалізації та оцінки результату. Участь у бюджеті участі навчає молодих людей працювати з ресурсами, обґрунтовувати потреби, шукати партнерів, комунікувати з громадою та брати відповідальність за практичний результат. У матеріалах Програми USAID DOBRE, присвячених успішним практикам об'єднаних громад, наголошується, що залучення молоді до місцевих проєктів є одним із дієвих способів формування її спроможності та відповідального ставлення до розвитку громади [43].

Водночас партиципаторне бюджетування не можна ідеалізувати. Його ефективність залежить від прозорості процедур, доступності правил, відкритості голосування, наявності консультативної підтримки та реального виконання проєктів-переможців. Якщо процедура є надто складною, а інформаційна кампанія слабкою, участь молоді залишається обмеженою. Якщо ж проєкти формально підтримуються, але потім не реалізуються або реалізуються із суттєвими затримками, це породжує недовіру до самого інструменту. Тому бюджет участі має працювати не як разова акція, а як частина сталої політики залучення молоді до розвитку громади. Доцільно, щоб громади супроводжували цей механізм тренінгами з проєктного менеджменту,

консультаціями щодо підготовки заявок, публічними презентаціями ідей та прозорим звітуванням про виконання проєктів.

Важливим інструментом демократичної участі є також місцеві ініціативи, громадські експертизи та громадський контроль. Їхнє значення полягає в тому, що вони дозволяють мешканцям не лише реагувати на рішення влади, а й самостійно пропонувати порядок денний. У молодіжній політиці це особливо актуально, оскільки багато молодіжних потреб не завжди потрапляють у поле зору місцевих рад. Наприклад, питання створення молодіжного простору, підтримки неформальної освіти, ментального здоров'я, безпечного дозвілля або молодіжного підприємництва часто ініціюються саме знизу. Е. Зубченко та В. Радченко, аналізуючи громадську експертизу як інструмент взаємодії з органами місцевого самоврядування, підкреслюють її значення для формування громадського контролю та підзвітності влади [20]. Для молоді такі інструменти можуть стати способом перейти від участі в окремих заходах до більш глибокого впливу на місцеву політику.

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування нерозривно пов'язаний із цифровізацією управлінських процесів, що змінює характер демократичної участі. Для молоді цифрові інструменти є особливо природними, оскільки значна частина її комунікації, навчання, самоорганізації та громадської активності відбувається саме в онлайн-середовищі. Електронна демократія передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для взаємодії громадян із владою, що дозволяє зробити участь швидшою, доступнішою та менш залежною від фізичної присутності. В. Логвінов зазначає, що цифрові платформи стають важливою складовою сучасної моделі публічного управління, оскільки забезпечують нові канали комунікації між владою та громадянами [22, с. 48]. У молодіжній політиці це відкриває можливість залучати тих молодих людей, які не відвідують громадські слухання чи засідання молодіжних рад, але готові висловлювати позицію через онлайн-інструменти.

Електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові платформи для обговорення проєктів рішень і сторінки органів місцевого самоврядування в соціальних мережах поступово стають помітними каналами молодіжної участі. Е-петиції дозволяють ініціювати розгляд важливих для молоді питань, онлайн-консультації забезпечують можливість долучитися до обговорення програм і стратегій, а цифрові платформи дають змогу об'єднувати різні інструменти участі в єдиному комунікаційному просторі. Проте цифрова участь має бути не декоративною, а процедурно значущою. Якщо молоді люди залишають коментарі, голосують за ініціативи чи підтримують петиції, але не бачать подальшої реакції влади, довіра до цифрових інструментів знижується. Отже, цифровізація сама по собі не гарантує демократичності; вона лише створює інфраструктуру, яку потрібно наповнити реальними управлінськими процедурами.

Доступність цифрових інструментів для молоді є відносно високою, однак не універсальною. У великих міських громадах молодь зазвичай має кращий доступ до інтернету, цифрових сервісів і комунікаційних платформ, тоді як у малих, сільських або прифронтових громадах ситуація може бути значно складнішою. Нерівномірний доступ до цифрової інфраструктури, різний рівень цифрової грамотності, соціально-економічні відмінності та безпекові обмеження можуть суттєво зменшувати можливості участі. І. Василенко, аналізуючи модернізацію публічного управління в умовах цифровізації, звертає увагу на те, що цифрові інструменти мають бути поєднані з організаційною спроможністю інституцій, інакше вони не забезпечують очікуваного управлінського ефекту [8]. Це означає, що громади повинні не лише впроваджувати електронні сервіси, а й навчати молодь ними користуватися, пояснювати процедури та забезпечувати зворотний зв'язок.

Поряд із формалізованими інструментами демократії важливу роль у реалізації молодіжної політики відіграють волонтерство та громадські ініціативи. Їх можна розглядати як неформальний, але дуже впливовий вимір демократичної участі. Волонтерський рух в Україні, особливо після початку

повномасштабної війни, став не лише способом допомоги військовим і цивільному населенню, а й формою самоорганізації громадян. Молодь у цьому процесі відіграє надзвичайно активну роль, долучаючись до гуманітарних штабів, зборів, інформаційних кампаній, підтримки внутрішньо переміщених осіб, культурних і освітніх ініціатив. Закон України «Про волонтерську діяльність» створює правові умови для такої активності, визначаючи волонтерство як добровільну суспільно корисну діяльність [35].

Участь молоді у волонтерських і громадських проєктах має значення не лише для вирішення конкретних проблем громади. Вона формує досвід самоорганізації, командної роботи, управління ресурсами, комунікації з владою та відповідальності за результат. Саме через такі практики молоді люди часто переходять до більш інституціоналізованих форм участі – молодіжних рад, громадських організацій, консультаційних органів, проєктних груп при органах місцевого самоврядування. Водночас для місцевої влади важливо не поглинати цю неформальну активність бюрократичними процедурами, а створювати умови для її підтримки й розвитку. Якщо волонтерські ініціативи молоді залишаються поза увагою влади, громада втрачає значний ресурс соціальної згуртованості. Якщо ж вони інтегруються у місцеву політику через партнерство, консультації й підтримку, то стають елементом стійкості громади.

Зв'язок між формальними та неформальними механізмами участі є двостороннім. З одного боку, волонтерство, молодіжні ініціативи та громадська самоорганізація формують підґрунтя для подальшої участі молоді в інституційних механізмах. З іншого – молодіжні ради, громадські слухання, консультації та цифрові платформи можуть використовувати енергію неформальних ініціатив для розроблення більш якісних рішень. Н. Шевченко, аналізуючи еволюцію концепцій публічного управління, зазначає, що сучасне управління дедалі більше орієнтується на мережеву взаємодію та співпрацю різних суб'єктів, а не лише на вертикальне адміністрування [52, с. 17–18]. Саме така логіка є продуктивною для молодіжної політики, адже вона дозволяє

поєднати ініціативність молоді з управлінською спроможністю органів місцевого самоврядування.

Разом із тим використання демократичних інструментів у молодіжній політиці супроводжується низкою ризиків. Перший із них – низька поінформованість молоді про наявні можливості участі. Навіть якщо в громаді існують громадські слухання, молодіжна рада, бюджет участі чи електронні петиції, значна частина молодих людей може не знати, як саме ними скористатися. Другий ризик – складність процедур. Бюрократизована мова, незрозумілі вимоги, формалізовані документи й відсутність супроводу часто відштовхують молодь від участі. Третій ризик – імітація залучення, коли влада створює процедури обговорення, але не має наміру враховувати пропозиції громадян. У такому випадку демократичні інструменти перетворюються на засіб легітимації вже ухвалених рішень, а не на реальний канал впливу.

Ще однією проблемою є нерівність доступу до демократичної участі. Найчастіше до молодіжних рад, громадських обговорень або проєктної діяльності долучається вже активна молодь, яка має достатній рівень освіти, комунікативні навички й соціальний капітал. Натомість молодь із віддалених населених пунктів, соціально вразливих родин, молоді внутрішньо переміщені особи або ті, хто має низьку довіру до влади, часто залишаються поза цими процесами. В. Маселко підкреслює, що однією з проблем розвитку молодіжної політики територіальних громад є саме обмеженість доступу різних груп молоді до інструментів участі та недостатня системність роботи з ними [26, с. 55]. Тому громади мають орієнтуватися не лише на підтримку вже активної молоді, а й на залучення тих груп, які зазвичай залишаються невидимими для місцевої політики.

Підвищення ефективності демократичних інструментів у реалізації молодіжної політики потребує комплексного підходу. Передусім необхідно забезпечити зрозумілу комунікацію про наявні можливості участі, адаптувати процедури до потреб молоді, розвивати цифрові канали взаємодії, проводити навчання з громадянської участі та проєктної діяльності. Не менш важливою є

підзвітність місцевої влади: молодь має бачити, що її пропозиції не зникають у бюрократичному просторі, а розглядаються, обговорюються й за можливості враховуються. Демократичні інструменти працюють лише тоді, коли створюють відчуття реального впливу. Без цього участь швидко втрачає сенс.

Отже, інструменти демократії є важливою складовою реалізації молодіжної політики в територіальних громадах, оскільки вони забезпечують практичне включення молоді у процеси місцевого самоврядування. Громадські слухання, консультації, бюджет участі, місцеві ініціативи, громадська експертиза, електронні петиції, цифрові платформи, волонтерство та громадські проєкти формують багаторівневу систему молодіжної участі. Водночас їхня ефективність залежить не лише від формальної наявності, а від прозорості процедур, доступності для різних груп молоді, готовності влади до партнерства та реального врахування молодіжних пропозицій. У цьому сенсі демократичні інструменти варто розглядати не як окремі технічні процедури, а як механізм формування довіри, громадянської компетентності та спільної відповідальності за розвиток територіальної громади.

2.3. Молодіжна інфраструктура як платформа залучення молодих громадян до місцевого самоврядування

Молодіжна інфраструктура у системі реалізації молодіжної політики в територіальних громадах постає не лише як сукупність приміщень, установ чи окремих організаційних ресурсів, а як цілісне середовище, у межах якого молодь отримує можливості для розвитку, комунікації, навчання, самоорганізації та участі у житті громади. Саме через інфраструктурні елементи молодіжна політика переходить із рівня нормативних декларацій у площину щоденної практики. Якщо громада має затверджену програму, але не має молодіжного центру, простору для зустрічей, комунікаційних каналів,

фахівців із молодіжної роботи й механізмів підтримки ініціатив, така політика залишається радше формальною. Навпаки, розвинена молодіжна інфраструктура створює умови, за яких молодь може не лише брати участь в окремих заходах, а й поступово включатися у процеси місцевого самоврядування, формування місцевих програм і вироблення рішень, важливих для розвитку громади.

У сучасному розумінні молодіжна інфраструктура охоплює організаційні, матеріальні, інформаційні, кадрові, освітні та комунікаційні ресурси, які забезпечують реалізацію молодіжної політики на місцевому рівні. До її елементів належать молодіжні центри, молодіжні простори, хаби, коворкінги, освітні платформи, тренінгові програми, цифрові канали взаємодії, консультативні сервіси, мережі молодіжних працівників і партнерські ініціативи громадських організацій. Така інфраструктура виконує роль посередника між молоддю та органами місцевого самоврядування, адже через неї молоді люди отримують доступ до інформації, ресурсів, навчання, проєктної підтримки та комунікації з владою. І. Пеша наголошує, що ефективна молодіжна політика в умовах децентралізації потребує створення відповідного інституційного середовища, здатного забезпечити молоді доступ до можливостей участі та самореалізації [32, с. 15].

Особливе місце у цій системі посідають молодіжні центри, оскільки саме вони можуть виконувати функцію координаторів молодіжної роботи на рівні громади. Їхня діяльність регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1014, якою затверджено типові положення про молодіжний центр та експертну раду при молодіжному центрі [38]. Зміст цього нормативного акта важливий тим, що молодіжний центр визначається не як дозвілєвий заклад у вузькому сенсі, а як установа, спрямована на сприяння соціальному становленню й розвитку молоді, підтримку її ініціатив, організацію змістовної діяльності та розвиток молодіжної роботи. Отже, молодіжний центр має бути не просто місцем проведення заходів, а платформою, через яку громада реалізує політику щодо молоді.

Функціональне призначення молодіжних центрів є багатовимірним. Вони можуть забезпечувати неформальну освіту, розвиток громадянських компетентностей, підтримку молодіжного підприємництва, організацію волонтерських ініціатив, проведення консультацій, психологічну підтримку, культурні й соціальні проєкти, а також комунікацію між молоддю та місцевою владою. У такому форматі центр стає простором, де молоді люди не лише отримують інформацію, а й навчаються діяти: писати проєктні заявки, організовувати події, працювати в команді, вести діалог із представниками влади, презентувати власні ідеї та брати відповідальність за їх реалізацію. Саме тут молодіжна політика набуває практичного виміру, бо вона проявляється не в загальних гаслах про підтримку молоді, а в конкретних можливостях для дії.

Водночас молодіжний центр не може ефективно функціонувати ізольовано від системи місцевого самоврядування. Його результативність значною мірою залежить від того, наскільки він інтегрований у місцеві програми розвитку громади, чи має стабільне фінансування, кадрове забезпечення, партнерську мережу та зрозумілий механізм взаємодії з органами влади. Якщо центр існує лише як приміщення для періодичних заходів, він не виконує повною мірою функцію інфраструктурної платформи. Якщо ж він пов'язаний із молодіжною радою, громадськими організаціями, освітніми закладами, волонтерськими ініціативами та структурними підрозділами місцевої ради, тоді він стає ядром місцевої молодіжної політики. Такий підхід відповідає сучасній логіці мережевого публічного управління, у межах якої ефективність політики залежить від взаємодії різних суб'єктів, а не лише від адміністративних рішень [52, с. 17].

До важливих елементів молодіжної інфраструктури належать також молодіжні простори, хаби та коворкінги. Їхнє значення полягає в тому, що вони створюють менш формалізоване, більш відкрите середовище для комунікації та самоорганізації молоді. Молодіжний простір може бути місцем для зустрічей, навчання, творчості, консультацій, обговорення місцевих

проблем, підготовки проєктів або проведення громадських подій. На перший погляд, це може здаватися другорядним аспектом. Проте саме фізична наявність доступного простору часто визначає, чи зможе молодіжна ініціатива розвинути. Ідея потребує місця, де її можна обговорити. Команда потребує простору, де може зібратися. Громадська активність потребує середовища, у якому молодь відчуває себе не випадковими відвідувачами, а співтворцями громади.

Просторовий вимір молодіжної інфраструктури безпосередньо пов'язаний із питанням належності молоді до громади. Територіальна громада є не лише адміністративною одиницею, а й соціальним простором, у якому формуються повсякденні практики взаємодії. Якщо молодь не має місця для безпечної комунікації, творчості та ініціатив, вона поступово дистанціюється від місцевого життя або шукає можливості поза громадою. Натомість доступні публічні простори формують відчуття включеності, видимості й потрібності. У цьому сенсі молодіжна інфраструктура стає одним із чинників утримання молоді в громаді, особливо в малих містах і сільських територіях, де проблема відтоку молодого населення є особливо відчутною.

Урбаністичний аспект розвитку молодіжної інфраструктури передбачає врахування потреб молоді під час планування публічних просторів. Ідеться не лише про створення окремих молодіжних центрів, а й про адаптацію парків, площ, бібліотек, культурних закладів, спортивних майданчиків, освітніх і громадських просторів до потреб молодих людей. Партисипативний підхід у цьому контексті означає, що молодь має бути залучена до обговорення того, яким має бути простір громади. О. Левченко, Н. Величко та Л. Ковшун підкреслюють, що партисипативні практики на рівні громади дозволяють не лише врахувати потреби мешканців, а й сформувати відповідальність за спільні рішення [21, с. 18]. Тому залучення молоді до просторового планування має не тільки практичне, а й виховне значення: молоді люди починають сприймати громаду як середовище, яке вони можуть змінювати.

Інклюзивність є однією з базових вимог до молодіжної інфраструктури. Доступ до молодіжних центрів, просторів, освітніх програм і цифрових каналів має бути відкритим не лише для найбільш активної частини молоді, а й для тих груп, які часто залишаються поза місцевою політикою. Йдеться про молодь із віддалених населених пунктів, молодь з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, молодих людей із соціально вразливих родин, NEET-молодь, а також тих, хто має низький рівень довіри до органів влади. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо доступу молодих людей до прав акцентує увагу на необхідності створення таких умов, за яких усі групи молоді можуть реально користуватися своїми правами та брати участь у суспільному житті [18, с. 7]. Для територіальних громад це означає, що молодіжна інфраструктура має оцінюватися не лише за кількістю заходів, а й за тим, кого вона реально охоплює.

Важливою складовою інфраструктури є освітні та комунікаційні платформи, які формують компетентності участі. До них належать тренінги, форуми, молодіжні обміни, школи лідерства, програми з проєктного менеджменту, громадянської освіти, медіаграмотності, волонтерства та місцевої демократії. Саме через такі платформи молодь отримує практичні навички, необхідні для участі у місцевому самоврядуванні. Вона вчиться не лише висловлювати незадоволення чи очікування, а й формулювати проблему, пропонувати рішення, обґрунтовувати ресурсну потребу, шукати партнерів і презентувати результат. У цьому сенсі неформальна освіта відіграє надзвичайно важливу роль, адже вона гнучкіше реагує на реальні потреби молоді, ніж формальна освітня система, і поєднує навчання з практикою громадської дії.

Особливе значення мають молодіжні обміни та міжмуніципальні програми, які дозволяють молоді переймати досвід інших громад. Через такі формати молоді люди бачать, що місцева політика може бути різною: в одній громаді акцент робиться на молодіжному підприємстві, в іншій – на волонтерстві, у третій – на культурних просторах або цифровій участі. Це

розширює уявлення молоді про можливості самоврядування та стимулює перенесення успішних практик у власну громаду. Матеріали, присвячені кращим практикам молодіжної роботи, свідчать, що результативність молодіжної політики значною мірою залежить від здатності громад не лише створювати окремі проєкти, а й поширювати ефективні рішення через мережі взаємонавчання [28].

Комунікаційний вимір молодіжної інфраструктури є не менш важливим, ніж матеріальний. Навіть добре обладнаний молодіжний центр не буде ефективним, якщо молодь не знає про його можливості або не розуміє, як долучитися до його діяльності. Тому органи місцевого самоврядування мають розвивати зрозумілі, регулярні й адаптовані до молодіжного середовища канали інформування. Це можуть бути сторінки в соціальних мережах, чат-боти, онлайн-платформи, інформаційні кампанії, партнерство з освітніми закладами, молодіжними радами та громадськими організаціями. О. Шевчук і О. Зайчук звертають увагу на те, що ефективне управління комунікаціями в органах місцевого самоврядування є необхідною умовою довіри, відкритості та взаємодії з громадянами [53]. У молодіжній політиці це означає, що комунікація має бути не епізодичною, а постійною частиною управлінського процесу.

Цифровізація також істотно змінює характер молодіжної інфраструктури. Сьогодні інфраструктура – це не тільки фізичний простір, а й цифрове середовище, у якому молодь отримує інформацію, реєструється на заходи, голосує за ініціативи, бере участь в онлайн-консультаціях, створює мережі підтримки та просуває місцеві проєкти. І. Василенко слушно зазначає, що цифровізація публічного управління відкриває нові можливості для модернізації взаємодії влади й громадян, однак потребує належної організаційної спроможності [8]. Для молодіжної політики це означає, що цифрові інструменти мають не дублювати формальні процедури, а робити участь доступнішою, швидшою та зрозумілішою.

Фінансово-організаційний аспект розвитку молодіжної інфраструктури визначає її сталість. Джерелами фінансування можуть бути кошти місцевих бюджетів, державні програми, міжнародні гранти, партнерські проєкти, ресурси громадських організацій та благодійних фондів. Проте сама багатоканальність фінансування ще не гарантує ефективності. Якщо громада не має стратегічного бачення розвитку молодіжної інфраструктури, грантові кошти можуть бути використані на окремі події, які не залишають тривалого результату. Натомість сталість забезпечується тоді, коли молодіжна інфраструктура закріплена у місцевих програмах, має бюджетну підтримку, відповідальних виконавців, систему моніторингу й партнерську мережу. І. Пеша наголошує, що результативність молодіжної роботи на рівні громади значною мірою залежить від координації суб'єктів політики та стратегічного планування [32, с. 22].

Не менш важливим є кадровий вимір. Молодіжна інфраструктура не може працювати без фахівців, здатних організовувати молодіжну роботу, проводити фасилітацію, координувати проєкти, комунікувати з різними групами молоді, залучати партнерів і працювати з конфліктними або вразливими ситуаціями. У багатьох громадах саме кадровий дефіцит стає однією з причин слабкої реалізації молодіжної політики. Формально центр або простір може бути створений, але без підготовлених працівників він не стане живою платформою участі. Тому розвиток молодіжної інфраструктури має включати не лише ремонт приміщень чи закупівлю обладнання, а й системне навчання молодіжних працівників, представників органів місцевого самоврядування та активної молоді.

Умови воєнного стану суттєво змінили функції молодіжної інфраструктури. Вона дедалі частіше виконує не тільки освітню чи комунікаційну, а й підтримувальну, адаптаційну та відновлювальну функції. Молодіжні центри й простори можуть ставати місцями психологічної підтримки, гуманітарної координації, волонтерської самоорганізації, інтеграції внутрішньо переміщеної молоді, проведення безпечних зустрічей і

програм соціальної згуртованості. А. Круглашов і Н. Сабадаш підкреслюють, що в умовах російсько-української війни молодіжна політика в територіальних громадах має враховувати нові виклики, пов'язані з безпекою, стійкістю, соціальною адаптацією та повоєнним відновленням [20]. Отже, молодіжна інфраструктура сьогодні є не лише платформою участі, а й ресурсом життєстійкості громади.

Оцінювання ефективності молодіжної інфраструктури має здійснюватися за кількома взаємопов'язаними критеріями. До них належать рівень залучення молоді до діяльності центрів і програм, кількість та якість реалізованих ініціатив, охоплення різних груп молоді, доступність простору, сталість фінансування, рівень партнерства з органами місцевого самоврядування, вплив на розвиток громадянських компетентностей і здатність реагувати на нові виклики. Важливо оцінювати не лише кількісні показники – скільки заходів проведено чи скільки учасників було залучено, – а й якісні зміни: чи з'явилися нові молодіжні ініціативи, чи зросла довіра до місцевої влади, чи почала молодь брати участь у консультаціях, бюджеті участі, молодіжних радах або стратегічному плануванні.

Отже, молодіжна інфраструктура є однією з ключових платформ реалізації молодіжної політики в територіальних громадах. Вона поєднує просторові, організаційні, освітні, комунікаційні, цифрові, фінансові та кадрові компоненти, без яких молодіжна участь залишається несталою й ситуативною. Її ефективність визначається не самим фактом існування молодіжного центру чи простору, а тим, наскільки він інтегрований у систему місцевого самоврядування, відкритий для різних груп молоді, забезпечений ресурсами, пов'язаний із реальними механізмами участі та здатний реагувати на виклики воєнного й повоєнного періоду. У цьому сенсі розвиток молодіжної інфраструктури має розглядатися як інвестиція в людський капітал, соціальну згуртованість і майбутню спроможність територіальної громади.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Аналіз успішних практик молодіжної участі в управлінні громадами

Аналіз сучасних практик реалізації молодіжної політики в територіальних громадах України засвідчує поступовий перехід від формального декларування молодіжної участі до створення реальних механізмів інтеграції молоді у процеси місцевого самоврядування. Особливо помітною ця тенденція стала в умовах децентралізації та повномасштабної війни, коли територіальні громади були змушені оперативно реагувати на нові соціальні виклики, а молодь поступово почала виконувати не лише роль учасника окремих заходів, а й функцію активного суб'єкта місцевого розвитку. У сучасних умовах ефективність молодіжної політики дедалі більше визначається не кількістю формально створених структур, а здатністю громад забезпечити молоді реальний доступ до управлінських процесів, ресурсів, інфраструктури та механізмів впливу на прийняття рішень.

Згідно з аналітичними даними Міністерства молоді та спорту України, станом на грудень 2024 року в Україні функціонувало понад 620 молодіжних рад різного рівня, що свідчить про активне поширення інституційних механізмів молодіжної участі [1]. Водночас результати дослідження Ради Європи та Міністерства молоді та спорту України показують, що рівень реального впливу молоді на місцеву політику залишається нерівномірним залежно від регіону, ресурсної спроможності громади та рівня комунікації між владою і молодіжним середовищем [46]. У багатьох громадах молодіжні структури функціонують переважно як консультативні органи без системного

включення у стратегічне планування розвитку територій. Саме тому особливого значення набуває аналіз успішних практик, які демонструють більш глибокий рівень інтеграції молоді у систему місцевого самоврядування.

Показовою у цьому контексті є практика «СпівДія Хаб», яка репрезентує нову модель реалізації молодіжної політики в умовах кризи та воєнного стану. Передумови виникнення цієї ініціативи безпосередньо пов'язані зі стрімким зростанням потреб населення у гуманітарній підтримці, психологічній допомозі, соціальному супроводі та координації волонтерської діяльності після початку повномасштабного вторгнення. У цих умовах молодіжні простори та центри почали трансформуватися із переважно дозвіллевих осередків у багатофункціональні центри підтримки населення. Саме така трансформація дозволила переосмислити роль молоді в громаді. Молоді люди стали не лише учасниками окремих акцій, а координаторами процесів допомоги, організаторами комунікації та посередниками між різними соціальними групами.

Практика «СпівДія Хаб» демонструє, що сучасна молодіжна політика в громаді може бути ефективною лише за умови поєднання соціальної підтримки, громадянської участі та партнерської взаємодії між владою, громадськими організаціями й молоддю. Основними напрямками діяльності таких хабів стали організація гуманітарної допомоги, психологічна підтримка населення, кар'єрне консультування, допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка молодіжних ініціатив і волонтерська координація. Важливо, що молодь у межах цієї моделі не виконує суто технічні функції. Вона бере участь у плануванні діяльності, організації процесів, налагодженні комунікації та прийнятті рішень щодо місцевих ініціатив. Саме тому така практика виходить за межі традиційного волонтерства й набуває ознак співуправління громадою.

Значення цієї практики особливо помітне в умовах війни, коли молодіжна політика почала виконувати не лише освітню чи інтеграційну функцію, а й функцію забезпечення стійкості громади. За результатами

дослідження «Вплив війни на молодь в Україні – 2024», понад 70 % молодих людей вказували на потребу у психологічній підтримці, можливостях соціальної інтеграції та безпечних просторах для комунікації [9]. Це свідчить про те, що молодіжна політика в сучасних умовах має орієнтуватися не лише на залучення молоді до заходів, а й на створення механізмів підтримки, адаптації та включення молодих людей у процеси відновлення громад.

Не менш показовою є практика «Банк ідей», яка репрезентує інституційно-партисипативний підхід до реалізації молодіжної політики. Її сутність полягає у створенні механізмів, через які молодь може не лише висловлювати власні потреби, а й пропонувати конкретні проєкти та брати участь у формуванні місцевої політики. Концептуально ця практика відповідає сучасним підходам до публічного управління, заснованим на принципах партнерства, співтворення публічної цінності та участі громадян у прийнятті рішень [59].

Ключовим елементом практики «Банк ідей» є системне вивчення потреб молоді та інтеграція результатів цього аналізу у місцеву політику громади. Молодіжні ініціативи проходять етапи обговорення, експертного оцінювання, громадських консультацій та спільного планування. У результаті молоді люди отримують не лише можливість запропонувати власну ідею, а й практичний досвід взаємодії з органами місцевого самоврядування. Така модель участі сприяє формуванню культури діалогу та поступово підвищує рівень довіри молоді до місцевих інституцій влади.

Практика «Банк ідей» є важливою також тому, що вона відповідає положенням Національної молодіжної стратегії до 2030 року, у якій одним із ключових напрямів визначено створення умов для участі молоді у процесах ухвалення рішень на місцевому рівні [40]. У документі наголошується, що молодіжна політика має реалізовуватися через партнерську взаємодію органів влади, молодіжних структур і громадянського суспільства, а молодь повинна розглядатися як активний учасник суспільних трансформацій. Саме тому локальні практики, які забезпечують молоді реальні механізми впливу,

набувають особливого значення у процесі реалізації державної молодіжної політики.

Важливим напрямом розвитку молодіжної політики стало також формування мережі молодіжних центрів і просторів. Їхнє поширення є наслідком децентралізації та переорієнтації молодіжної політики з централізованої моделі на місцевий рівень. Молодіжні центри почали виконувати функцію не лише освітніх чи культурних осередків, а й платформ громадянської активності, комунікації та взаємодії молоді з владою. Відповідно до матеріалів каталогу кращих практик молодіжної роботи, найбільш успішними є ті центри, які поєднують освітні, комунікаційні, волонтерські та проєктні напрями діяльності [28].

Процес розбудови молодіжних центрів зазвичай включає кілька взаємопов'язаних етапів: організаційне становлення, формування команди, навчання молодіжних працівників, створення партнерської мережі та інтеграцію у систему місцевого самоврядування. Особливого значення набуває професіоналізація молодіжної роботи, адже саме підготовлені фахівці забезпечують сталість діяльності центрів та їхню здатність працювати не епізодично, а системно. Водночас молодіжні центри дедалі частіше стають платформами для проведення форумів, тренінгів, молодіжних обмінів, консультацій, громадських обговорень та проєктної діяльності, що сприяє формуванню громадянських компетентностей молоді. Така багатофункціональність молодіжних центрів свідчить про їхню важливу роль не лише як інфраструктурних об'єктів, а й як інструментів активізації молодіжної участі. Порівняльну характеристику практик реалізації молодіжної політики в територіальних громадах подано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз практик реалізації молодіжної політики в
територіальних громадах

Практика	Основний напрям діяльності	Роль молоді	Основний результат
«СпівДія Хаб»	Гуманітарна та соціальна підтримка	Координація, волонтерство, організація допомоги	Соціальна згуртованість, розвиток відповідальності
«Банк ідей»	Партисипативне управління	Генерування та просування ініціатив	Підвищення участі молоді у прийнятті рішень
Молодіжні центри	Освітня та громадська діяльність	Самоорганізація, навчання, проєктна діяльність	Формування стабільної інфраструктури участі

Аналіз статистичних даних свідчить про поступове посилення ролі молодіжної інфраструктури у громадах. За інформацією Міністерства молоді та спорту України, протягом 2024 року спостерігалось зростання кількості молодіжних центрів і просторів, а також збільшення кількості молодіжних рад [1]. Водночас дослідження Ради Європи показало, що лише частина громад має повноцінно інтегровану систему молодіжної політики, яка включає молодіжну раду, центр, програму підтримки молоді та механізми консультацій [46]. Це свідчить про нерівномірність розвитку молодіжної інфраструктури та потребу у подальшому посиленні інституційної спроможності громад. Узагальнення ключових тенденцій розвитку молодіжної політики в територіальних громадах України станом на 2024 рік подано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Ключові тенденції розвитку молодіжної політики в територіальних
громадах України станом на 2024 рік

Показник	Характеристика тенденції
Молодіжні ради	Стабільне зростання кількості та розширення функцій
Молодіжні центри	Поступова інтеграція у систему місцевого самоврядування
Волонтерські практики	Посилення ролі молоді у кризовому реагуванні
Цифрова участь	Активніше використання онлайн-інструментів комунікації
Партисипативні механізми	Поширення практик консультацій та громадських ініціатив

Порівняльний аналіз розглянутих практик дозволяє виокремити кілька концептуальних моделей реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад. Гуманітарно-соціальна модель орієнтована на кризову підтримку населення та розвиток волонтерської активності. Інституційна модель базується на створенні сталої молодіжної інфраструктури через молодіжні центри, ради та освітні платформи. Партисипативна модель передбачає інтеграцію молоді у процеси прийняття рішень через консультації, громадські ініціативи та механізми співуправління. Саме поєднання цих моделей забезпечує комплексний характер молодіжної політики та дозволяє громадам адаптувати її до сучасних викликів.

Таким чином, проведений аналіз практик реалізації молодіжної політики засвідчує, що найбільш ефективними є ті громади, у яких молодіжна участь поєднується з розвиненою інфраструктурою, системною комунікацією, підтримкою місцевих ініціатив та реальним включенням молоді у процеси прийняття рішень. Практики «СпівДія Хаб», «Банк ідей» та розвиток мережі молодіжних центрів демонструють, що сучасна молодіжна політика в територіальних громадах має базуватися на партнерстві, гнучкості, цифровізації та орієнтації на реальні потреби молоді. Аналіз цих практик дозволяє стверджувати, що успішна реалізація молодіжної політики безпосередньо залежить від здатності громади створити сталі механізми участі, забезпечити підтримку молодіжних ініціатив та інтегрувати молодь у стратегічний розвиток території.

3.2. Виклики для молодіжної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення

Функціонування молодіжної політики в умовах воєнного стану в Україні супроводжується суттєвими трансформаціями, які змінюють як її змістове

наповнення, так і механізми реалізації на рівні територіальних громад. Насамперед відбувається переорієнтація пріоритетів державної та місцевої політики, що обумовлено необхідністю реагування на безпекові виклики та кризові соціальні процеси. Якщо у довоєнний період акцент робився на розвитку громадянської активності, неформальної освіти та молодіжного підприємництва, то в умовах війни першочерговими стають питання виживання, підтримки населення, забезпечення базових соціальних потреб і стабілізації громад. Така зміна пріоритетів не означає відмови від стратегічних цілей молодіжної політики, однак суттєво трансформує інструменти їх досягнення, зумовлюючи переважання короткострокових і адаптивних рішень над довгостроковими програмами розвитку [20].

Водночас значно посилюється роль безпекових і гуманітарних аспектів, які стають визначальними для діяльності як органів місцевого самоврядування, так і молодіжних інституцій. Молодіжна політика інтегрується у ширший контекст кризового управління, що передбачає залучення молоді до волонтерської діяльності, підтримки внутрішньо переміщених осіб, організації гуманітарної допомоги та участі у заходах цивільного захисту. У цьому процесі молодь виступає не лише об'єктом підтримки, а й активним суб'єктом реагування на кризові ситуації, що сприяє формуванню нових моделей громадянської участі. Як зазначають дослідники, саме в умовах кризи відбувається інтенсифікація соціальної активності молоді, що проявляється у зростанні рівня волонтерства та громадянської відповідальності [13].

Трансформація форм участі молоді є ще одним важливим наслідком воєнного стану. Традиційні інституційні механізми, такі як молодіжні ради чи консультативно-дорадчі органи, частково втрачають свою ефективність через обмеження ресурсів і зміну пріоритетів, натомість зростає роль неформальних мереж, волонтерських ініціатив і горизонтальних форм взаємодії. Цифрові інструменти комунікації набувають особливого значення, забезпечуючи координацію діяльності, обмін інформацією та залучення молоді до

громадських процесів навіть за умов фізичних обмежень. Таким чином, участь молоді набуває більш гнучкого, динамічного характеру, що відповідає вимогам кризового середовища.

Окремим викликом постає проблема збереження людського капіталу у сфері молодіжної політики, яка в умовах війни набуває системного характеру. Одним із ключових чинників є міграція молоді та фахівців, пов'язана як із вимушеним переміщенням, так і з пошуком безпечніших умов життя за кордоном. Це призводить до втрати активної частини молодіжного середовища та зменшення кадрового потенціалу, необхідного для реалізації політики на місцевому рівні. Водночас зростає ризик формування довготривалих демографічних дисбалансів, які можуть негативно вплинути на розвиток громад у повоєнний період [9].

Не менш значущим фактором є залучення молоді до військової служби, що, з одного боку, свідчить про високий рівень громадянської відповідальності, а з іншого – зменшує кількість молодих людей, які можуть брати участь у реалізації соціальних і управлінських ініціатив. У результаті формується ситуація, коли значна частина активної молоді тимчасово вибуває з цивільного життя, що ускладнює процеси розвитку молодіжної політики на місцевому рівні. Це також впливає на структуру молодіжного середовища, змінюючи співвідношення між різними групами та зумовлюючи необхідність адаптації програм до нових соціальних реалій.

Дефіцит кваліфікованих кадрів у громадах стає прямим наслідком зазначених процесів і суттєво обмежує можливості реалізації молодіжної політики. Відсутність підготовлених фахівців у сфері молодіжної роботи, зниження рівня професійної підтримки та обмеженість ресурсів призводять до зменшення ефективності існуючих програм і ініціатив. У цих умовах особливої актуальності набуває питання підготовки нових кадрів, розвитку компетентностей молодіжних працівників і впровадження інноваційних форм роботи, які дозволяють компенсувати кадрові втрати.

Проблема руйнування та обмеження доступу до молодіжної інфраструктури є ще одним критичним викликом, що безпосередньо впливає на можливості участі молоді у житті громади. Внаслідок бойових дій значна кількість молодіжних центрів, просторів і закладів зазнала пошкоджень або була повністю знищена, що призвело до втрати фізичних місць для комунікації, навчання та реалізації ініціатив. Це не лише ускладнює організацію діяльності, а й знижує рівень залучення молоді, оскільки відсутність відповідної інфраструктури обмежує можливості для активної участі.

Втрата ресурсної бази, яка включає матеріально-технічне забезпечення, фінансові ресурси та організаційні можливості, суттєво ускладнює реалізацію молодіжної політики навіть у тих громадах, де інфраструктура частково збереглася. Обмеженість ресурсів змушує органи місцевого самоврядування переорієнтовувати фінансування на першочергові потреби, що зменшує можливості для підтримки молодіжних ініціатив. У результаті виникає необхідність пошуку альтернативних джерел фінансування та розвитку партнерських моделей взаємодії.

Вимушена релокація інфраструктурних об'єктів стає адаптивною відповіддю на ці виклики, однак вона також супроводжується низкою труднощів. Переміщення молодіжних центрів до безпечніших регіонів або їх функціонування в тимчасових умовах потребує додаткових ресурсів і організаційних зусиль. Водночас така релокація створює нові можливості для інтеграції молоді з різних регіонів, обміну досвідом і формування нових соціальних зв'язків, що може мати позитивний вплив у довгостроковій перспективі.

Узагальнюючи, слід зазначити, що виклики, з якими стикається молодіжна політика в умовах воєнного стану, мають комплексний характер і охоплюють як інституційний, так і соціальний рівні. Вони не лише ускладнюють реалізацію існуючих програм, а й вимагають переосмислення підходів до залучення молоді, розвитку інфраструктури та збереження

людського потенціалу. Водночас ці виклики відкривають нові можливості для формування більш гнучкої, адаптивної та орієнтованої на потреби суспільства молодіжної політики, здатної ефективно функціонувати як у кризових, так і в посткризових умовах.

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, спричиненої повномасштабною війною, спостерігається якісна зміна форм молодіжної участі, що проявляється у поступовому відході від інституційно закріплених механізмів до більш гнучких, неформалізованих практик громадської активності. Така динаміка зумовлена як об'єктивними обмеженнями функціонування органів місцевого самоврядування, так і внутрішньою мобілізацією молоді, яка в умовах кризи демонструє високий рівень самоорганізації. Особливої ваги набуває волонтерський рух, що фактично перетворюється на провідний канал реалізації громадянської активності молодого покоління. Участь у волонтерських ініціативах дозволяє молоді безпосередньо долучатися до вирішення нагальних соціальних, гуманітарних та безпекових завдань, що, у свою чергу, формує нову модель громадянської відповідальності та соціальної залученості. Законодавче закріплення волонтерської діяльності створює нормативну основу для такої участі, однак її реальний зміст значною мірою визначається практиками самоорганізації та горизонтальної взаємодії [35].

Водночас варто відзначити, що відбувається поступовий перехід від формалізованих механізмів участі, таких як молодіжні ради чи консультативно-дорадчі органи, до більш динамічних і ситуативних форм активності, які не завжди інтегровані у структуру публічного управління. Це не означає втрати значення інституційних механізмів, проте свідчить про їхню недостатню адаптивність до кризових умов. Як зазначають дослідники, сучасні практики партисипації дедалі більше тяжіють до мережевих форм взаємодії, де ключову роль відіграють цифрові платформи, неформальні об'єднання та ініціативні групи [56, с.159]. У цьому контексті взаємодія молодіжних ініціатив із державними структурами набуває нового характеру,

що поєднує елементи партнерства та автономії. З одного боку, органи влади визнають важливість підтримки таких ініціатив, з іншого – не завжди мають достатні інструменти для їх ефективної інтеграції у систему прийняття рішень. Це породжує потребу в переосмисленні підходів до залучення молоді, орієнтованих на більшу гнучкість та відкритість управлінських практик [2].

Окремого аналізу потребують фінансові та організаційні обмеження, які суттєво впливають на розвиток молодіжної політики в громадах. Унаслідок перерозподілу ресурсів на користь оборонних та безпекових потреб значна частина місцевих бюджетів зазнала скорочення, що безпосередньо відобразилося на фінансуванні молодіжних програм. Як свідчать дослідження, фінансова нестабільність обмежує можливості реалізації довгострокових ініціатив, знижує рівень інституційної спроможності громад і ускладнює планування розвитку молодіжної сфери [48; 49]. У таких умовах зростає залежність від міжнародної технічної допомоги, грантових програм та діяльності міжнародних організацій, що частково компенсує дефіцит внутрішніх ресурсів, але водночас створює ризики фрагментарності та несталості політики. Орієнтація на зовнішні джерела фінансування часто зумовлює проєктний характер діяльності, який не завжди узгоджується зі стратегічними цілями розвитку громади.

Проблема сталості молодіжних програм постає як одна з ключових у сучасному контексті. Відсутність системного підходу до закріплення успішних практик, нестача кадрового потенціалу та обмежені можливості моніторингу й оцінювання ефективності заходів ускладнюють формування цілісної політики. Як зазначається у сучасних аналітичних дослідженнях, розвиток молодіжної політики потребує переходу від ситуативних рішень до стратегічного планування, що передбачає узгодження ресурсів, цілей і механізмів реалізації [26, с. 56]. У цьому контексті особливого значення набуває підвищення управлінської спроможності органів місцевого самоврядування та розвиток партнерства з громадянським суспільством.

Перспективи відновлення молодіжної політики у повоєнний період пов'язані з необхідністю комплексної реконструкції як матеріальної, так і інституційної інфраструктури участі. Відбудова молодіжних центрів, просторів для неформальної освіти та громадської активності має супроводжуватися впровадженням нових форматів взаємодії, що відповідають сучасним викликам і потребам молоді. У цьому процесі важливо враховувати досвід, набутий у період війни, зокрема практики волонтерської діяльності, які можуть бути інтегровані у формальні механізми участі. Закріплення такого досвіду передбачає створення умов для його довготривалого використання у сфері публічного управління, що сприятиме формуванню активного та відповідального громадянського суспільства [34].

Особлива роль у повоєнному відновленні належить самій молоді, яка виступає не лише об'єктом політики, а й активним суб'єктом змін. Її участь у процесах реконструкції громад, розвитку місцевої економіки та формування нових соціальних практик є важливим чинником сталого розвитку. Як підкреслюють дослідники, залучення молоді до прийняття управлінських рішень сприяє підвищенню ефективності політики та зміцненню демократичних інститутів [13]. Таким чином, перспективи розвитку молодіжної політики в Україні безпосередньо пов'язані з переосмисленням ролі молоді як стратегічного ресурсу відновлення та модернізації суспільства, що вимагає відповідних змін у підходах до її залучення на рівні місцевого самоврядування.

3.3. Напрями вдосконалення співпраці молоді з органами місцевого самоврядування

Удосконалення співпраці молоді з органами місцевого самоврядування в сучасних умовах вимагає комплексного переосмислення як інституційних механізмів взаємодії, так і форм реалізації молодіжної участі, що зумовлено

динамікою соціально-політичних процесів, посиленням ролі громадянського суспільства та необхідністю адаптації публічного управління до нових викликів. Насамперед, йдеться про посилення інституційної складової взаємодії, яка має забезпечити не лише формальну присутність молоді у процесах прийняття рішень, а й реальний вплив на їх зміст та результати. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток молодіжних рад та інших консультативно-дорадчих органів, які виступають своєрідним каналом комунікації між молоддю та владою. Станом на останні роки в Україні спостерігається тенденція до зростання кількості таких структур, що свідчить про поступове інституційне закріплення молодіжної участі на місцевому рівні [1]. Водночас ефективність їх функціонування значною мірою залежить від рівня інтегрованості у систему управління та готовності органів місцевого самоврядування враховувати їхні пропозиції.

Інституційна підтримка молодіжних ініціатив передбачає створення сприятливих умов для реалізації проєктів, що ініціюються самою молоддю, включаючи фінансове, організаційне та інформаційне забезпечення. У цьому аспекті важливим є не лише виділення ресурсів, а й формування механізмів супроводу таких ініціатив, що сприятимуть їхній сталості та ефективності. Як підкреслює І. Артеменко, взаємодія між державними інституціями та громадянським суспільством має базуватися на принципах партнерства, взаємної відповідальності та відкритості, що забезпечує більш якісне формування та реалізацію політики [2]. Забезпечення реального впливу молоді на прийняття рішень передбачає також удосконалення процедур залучення, зокрема впровадження механізмів обов'язкового врахування пропозицій молодіжних органів, участі у робочих групах та дорадчих структурах при органах влади. Такий підхід сприяє формуванню довіри до інституцій та підвищенню рівня громадянської активності.

Важливим напрямом розвитку співпраці є інтеграція цифрових інструментів, що відповідає загальним тенденціям цифровізації публічного управління. Використання платформ електронної демократії відкриває нові

можливості для залучення молоді до процесів прийняття рішень, забезпечуючи доступність, оперативність і прозорість взаємодії. Як зазначає І. Василенко, цифрові технології трансформують традиційні моделі управління, сприяючи формуванню більш відкритих та інклюзивних систем [8]. Участь молоді в онлайн-консультаціях, громадських обговореннях, електронних петиціях та інших формах цифрової взаємодії дозволяє значно розширити коло залучених осіб, зокрема тих, хто з різних причин не бере участі у традиційних формах партисипації.

Разом із тим, ефективність використання цифрових інструментів залежить від рівня доступу до відповідних сервісів та цифрової грамотності молоді. Розширення доступу до цифрових платформ має супроводжуватися розвитком інфраструктури, підвищенням якості інтернет-зв'язку та впровадженням освітніх програм, спрямованих на формування компетентностей у сфері цифрової участі. Як підкреслює В. Логвінов, цифрові платформи стають невід'ємною складовою сучасної моделі публічного управління, однак їх ефективність визначається рівнем інтеграції у загальну систему управлінських процесів [22, с. 49]. Таким чином, цифровізація має розглядатися не як додатковий інструмент, а як органічна складова механізмів взаємодії.

Не менш важливим є розвиток молодіжної інфраструктури, яка виступає матеріальною та організаційною основою співпраці між молоддю та органами місцевого самоврядування. Створення нових молодіжних центрів, просторів для неформальної освіти та громадської активності сприяє формуванню середовища, у якому молодь може реалізовувати свої ініціативи, розвивати компетентності та взаємодіяти з представниками влади. Відповідно до чинних нормативних документів, молодіжні центри мають виконувати функцію платформ для комунікації, навчання та підтримки активності молоді, що підкреслює їхню важливість у системі місцевого самоврядування [38].

Підтримка існуючих інституцій у громадах передбачає не лише фінансування, а й підвищення їх організаційної спроможності, розвиток

кадрового потенціалу та впровадження сучасних методів роботи з молоддю. Як зазначають дослідники, ефективна молодіжна політика можлива лише за умови наявності розвиненої інфраструктури, яка забезпечує сталість і системність діяльності [26, с. 57]. Важливим аспектом є також залучення молоді до управління такими об'єктами, що сприяє формуванню відповідальності, розвитку лідерських якостей і набуттю практичного досвіду участі у публічному управлінні.

Удосконалення співпраці молоді з органами місцевого самоврядування потребує поєднання інституційних, цифрових та інфраструктурних підходів, які взаємодоповнюють один одного та створюють умови для формування ефективної системи молодіжної участі. Такий підхід дозволяє не лише підвищити якість управлінських рішень, а й сприяє становленню активного громадянського суспільства, у якому молодь виступає повноправним суб'єктом політичного процесу.

У сучасному контексті розвитку місцевого самоврядування особливого значення набуває формування системи освітніх і просвітницьких програм, спрямованих на підвищення рівня громадянської активності молоді, що розглядається як необхідна передумова ефективної участі у публічному управлінні. У цьому аспекті ключовим є формування відповідних компетентностей, зокрема здатності до участі в ухваленні рішень, критичного мислення, комунікативних навичок і лідерських якостей. Такі компетентності не виникають спонтанно, а потребують цілеспрямованого розвитку через освітні програми, які поєднують теоретичні знання з практичними формами діяльності. Як зазначають дослідники, залучення молоді до процесів управління має супроводжуватися формуванням у неї усвідомлення власної ролі як активного суб'єкта соціально-політичних змін [13]. Саме тому освітні ініціативи мають бути орієнтовані не лише на інформування, а й на розвиток практичних навичок участі.

Важливим компонентом таких програм є підготовка молоді до взаємодії з органами влади, що передбачає ознайомлення з принципами функціонування

місцевого самоврядування, механізмами прийняття рішень, а також процедурою участі у громадських консультаціях, роботі дорадчих органів і реалізації місцевих ініціатив. Така підготовка сприяє зниженню бар'єрів між молоддю та владою, формує довіру до інституцій і підвищує ефективність комунікації. У цьому контексті неформальна освіта відіграє особливо важливу роль, оскільки вона забезпечує гнучкість, практичну спрямованість і можливість адаптації до потреб конкретних груп молоді. Відповідно до сучасних підходів, неформальна освіта виступає важливим інструментом соціалізації та громадянського становлення, що дозволяє інтегрувати молодь у процеси публічного управління [34].

Не менш важливим напрямом є розширення партнерства між органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та самою молоддю, що передбачає формування ефективних механізмів тристоронньої взаємодії. Така модель співпраці базується на принципах відкритості, взаємної відповідальності та координації зусиль, що дозволяє забезпечити більш комплексний підхід до реалізації молодіжної політики. Як підкреслює І. Артеменко, ефективність державної політики значною мірою залежить від рівня залучення громадянського суспільства, яке виступає не лише виконавцем, а й партнером у процесі її формування [2]. У цьому контексті підтримка громадських ініціатив і проєктів стає важливим інструментом розвитку молодіжної активності, оскільки саме такі ініціативи часто є найбільш чутливими до потреб молоді та здатними оперативно реагувати на зміни соціального середовища.

Залучення міжнародних партнерів також відіграє суттєву роль у розвитку молодіжної політики, особливо в умовах обмежених ресурсів на національному рівні. Міжнародні організації, донорські структури та програми технічної допомоги сприяють впровадженню нових підходів, обміну досвідом і підвищенню професійного рівня фахівців у сфері молодіжної роботи. Водночас важливо забезпечити узгодженість таких ініціатив із національними та місцевими пріоритетами, щоб уникнути фрагментарності

політики та забезпечити її сталість. У цьому контексті партнерство має розглядатися не як тимчасовий ресурс, а як складова довгострокової стратегії розвитку [52].

Суттєвим чинником удосконалення молодіжної політики є впровадження інноваційних практик участі, що передбачає адаптацію успішних кейсів до умов конкретних територіальних громад. Практики на кшталт волонтерських платформ, ініціатив громадської взаємодії чи програм підтримки молодіжних проєктів демонструють високу ефективність завдяки своїй гнучкості та орієнтації на реальні потреби молоді. Важливим є не лише запозичення таких моделей, а й їх адаптація з урахуванням соціально-економічних, культурних та інституційних особливостей конкретної громади. Як свідчить аналіз кращих практик молодіжної роботи, успішність таких ініціатив значною мірою залежить від рівня їх інтеграції у місцеву політику та підтримки з боку органів влади [28].

Масштабування ефективних моделей участі є наступним етапом розвитку інноваційних підходів, що передбачає поширення успішних практик на інші громади з урахуванням їхніх специфічних умов. Цей процес вимагає системного підходу, що включає моніторинг результатів, оцінювання ефективності та розроблення механізмів адаптації. Водночас важливо забезпечити збереження гнучкості таких моделей, щоб уникнути їх надмірної формалізації, яка може знизити рівень залученості молоді. У цьому контексті формування нових підходів до молодіжної політики має ґрунтуватися на принципах інноваційності, відкритості та орієнтації на потреби молоді як активного суб'єкта суспільних змін.

Загалом, розвиток освітніх програм, розширення партнерських відносин та впровадження інноваційних практик участі створюють передумови для формування ефективної системи взаємодії між молоддю та органами місцевого самоврядування. Така система не лише сприяє підвищенню рівня громадянської активності, а й забезпечує сталий розвиток громад, у яких молодь виступає ключовим ресурсом модернізації та відновлення суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно осмислити молодіжну політику як багатовимірний напрям публічного управління, що поєднує нормативно-правові, інституційні, інфраструктурні, партисипативні та комунікаційні складові й пов'язаний із процесами децентралізації, демократизації та розвитку місцевого самоврядування в Україні.

У процесі дослідження визначено концептуальні засади та еволюцію молодіжної політики в Україні, що дало змогу встановити її трансформацію від переважно централізованої моделі соціального забезпечення молоді до комплексної системи місцевого самоврядування, орієнтованої на розвиток людського капіталу, громадянської активності та молодіжної участі. З'ясовано, що сучасна молодіжна політика формується на перетині політологічного, соціологічного та управлінського підходів, а її ефективність безпосередньо залежить від здатності територіальних громад інтегрувати молодь у процеси прийняття рішень. Доведено, що децентралізація суттєво змінила логіку реалізації молодіжної політики, оскільки саме громади поступово стали ключовими суб'єктами створення механізмів молодіжної участі, розвитку молодіжної інфраструктури та формування партнерських моделей взаємодії між владою і молоддю. Особливого значення в цьому контексті набули концепції *participatory governance* та *youth participation*, які орієнтують систему публічного управління на співтворення рішень та розширення громадянської участі молодого покоління.

У ході аналізу нормативно-правового забезпечення реалізації молодіжної політики встановлено, що в Україні сформована достатньо розгалужена система правових і стратегічних документів, яка створює базові умови для розвитку молодіжної політики на місцевому рівні. Дослідження показало, що Закон України «Про основні засади молодіжної політики», Національна молодіжна стратегія до 2030 року, Державна цільова соціальна

програма «Молодь України: покоління стійкості – 2030», а також законодавство у сфері місцевого самоврядування формують правову основу для участі молоді в житті громади та розвитку молодіжної інфраструктури. Водночас встановлено, що наявність нормативної бази не гарантує автоматичної ефективності молодіжної політики, оскільки вирішальне значення має практична імплементація нормативних положень на рівні конкретної громади. Виявлено, що серед основних проблем залишаються нерівномірність інституційної спроможності громад, недостатній рівень фінансування молодіжних програм, фрагментарність управлінських рішень та ризик формалізації молодіжної участі.

Дослідження інституційних механізмів участі молоді у місцевому самоврядуванні дозволило встановити, що найбільш результативними є ті форми взаємодії, які забезпечують молоді не символічну, а реальну участь у процесах місцевого самоврядування. У роботі обґрунтовано, що молодіжні ради, громадські організації, молодіжні центри, освітні платформи та волонтерські об'єднання виконують не лише представницьку чи консультативну функцію, а й формують середовище громадянської соціалізації та практичного засвоєння демократичних механізмів участі. У процесі аналізу демократичних інструментів молодіжної участі встановлено, що громадські слухання, консультації з громадськістю, партиципаторне бюджетування, електронні петиції, цифрові платформи та волонтерські ініціативи поступово стають важливими механізмами інтеграції молоді у систему місцевого самоврядування. Виявлено, що серед основних ризиків залишаються низький рівень поінформованості молоді, нерівний доступ до цифрових ресурсів та формалізація процедур участі, коли механізми консультацій використовуються переважно для легітимації вже прийнятих рішень.

Окрему увагу в роботі приділено аналізу молодіжної інфраструктури як платформи залучення молодих громадян до місцевого самоврядування. Установлено, що молодіжні центри, простори неформальної освіти, освітньо-

комунікаційні платформи, молодіжні хаби та цифрові канали взаємодії виступають важливими елементами системи молодіжної політики. Доведено, що молодіжна інфраструктура виконує не лише організаційну чи дозвілєву функцію, а забезпечує формування громадянських компетентностей, розвиток лідерських якостей, навичок комунікації, самоорганізації та відповідальності. Особливого значення набуває її інклюзивний характер, оскільки ефективна молодіжна політика повинна враховувати потреби різних категорій молоді, включаючи внутрішньо переміщених осіб, молодь із сільських територій та соціально вразливих груп.

Важливе місце у дослідженні відведено аналізу успішних практик молодіжної участі в управлінні громадами. У результаті аналізу практик «СпівДія Хаб», «Банк ідей» та розвитку мережі молодіжних центрів встановлено, що найбільш ефективними є ті моделі молодіжної політики, які поєднують соціально-практичний, інституційний та партисипативний компоненти. Практика «СпівДія Хаб» продемонструвала здатність молоді до самоорганізації, координації гуманітарної допомоги та формування нових моделей соціальної солідарності в умовах війни. Практика «Банк ідей» підтвердила ефективність механізмів залучення молоді до формування політики на місцевому рівні через інструменти консультацій, проєктної діяльності та громадських ініціатив. Аналіз діяльності молодіжних центрів дозволив довести, що саме наявність сталої інфраструктури участі забезпечує системний характер молодіжної політики та формує стабільні канали взаємодії між молоддю й органами місцевого самоврядування. У результаті проведеного аналізу встановлено, що успішна молодіжна політика формується на основі поєднання гуманітарної, інституційної та партисипативної моделей участі, які взаємно доповнюють одна одну та забезпечують комплексний характер молодіжного врядування.

У роботі також виявлено сучасні виклики реалізації молодіжної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Доведено, що війна суттєво трансформувала соціальні умови функціонування молодіжної

політики, вплинула на рівень мобільності молоді, структуру її потреб, рівень соціальної безпеки та пріоритети громадянської активності. Водночас встановлено, що саме в умовах кризи молодь продемонструвала високий рівень адаптивності, здатність до волонтерства, самоорганізації та громадянської мобілізації. Це дозволяє розглядати молоде покоління не лише як соціально вразливу групу, а як важливий ресурс стійкості та відновлення територіальних громад. З'ясовано, що сучасна молодіжна політика повинна враховувати безпековий, психологічний та інтеграційний виміри, а також орієнтуватися на підтримку молодіжних ініціатив, спрямованих на розвиток громад і повоєнну реконструкцію.

У результаті дослідження обґрунтовано напрями вдосконалення реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад. Встановлено, що підвищення ефективності молодіжної політики потребує комплексного підходу, який передбачає посилення інституційної спроможності громад, розвиток молодіжної інфраструктури, розширення практик партисипативного врядування, підтримку неформальної освіти та впровадження цифрових інструментів взаємодії. Доведено, що особливої уваги потребує розвиток партнерства між органами місцевого самоврядування, молодіжними радами, громадськими організаціями та освітніми установами, оскільки саме така взаємодія забезпечує сталість молодіжної політики та її інтеграцію у систему місцевого розвитку. Важливим напрямом визначено також необхідність адаптації успішних практик до специфіки конкретних громад, що дозволить враховувати демографічні, соціально-економічні та безпекові особливості різних територій.

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють дійти узагальнюючого висновку про те, що ефективна молодіжна політика в територіальних громадах формується лише за умови комплексного поєднання нормативно-правових, інституційних, інфраструктурних, освітніх, цифрових та партисипативних складових. Саме така модель забезпечує не формальне декларування молодіжної участі, а створює умови для реального включення

молоді у процесі місцевого самоврядування, розвитку громадянської активності, зміцнення демократичних інститутів і підвищення спроможності територіальних громад до сталого розвитку та повоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року.
URL: <https://mms.gov.ua/news/analiz-utvorennia-molodizhnykh-rad-v-ukrainistanom-na-hruden-2024-roku> (дата звернення: 08.04.2026).
2. Артеменко І. В. Взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні й реалізації молодіжної політики : канд. наук з держ. управління : 25.00.01. 2017. 252 с.
3. Баглик В. С. Механізми формування молодіжної політики на міжнародному рівні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 1 (47). С. 382–386.
4. Біла С. О. Місцеве самоврядування: теоретичні та практичні аспекти. Київ : НАДУ, 2019.
5. Білик Р. І. Публічне управління та адміністративні процеси в територіальних громадах. Тернопіль : Екон. думка, 2019. 212 с.
6. Бондар Г. Л., Тадіян Р. В. Оцінка та шляхи підвищення ефективності державної молодіжної політики в Україні. *Механізми державного управління*. 2019. № 4. С. 50–56.
7. Бородін Є. І. Державна молодіжна політика в Україні: механізм формування та реалізації в контексті розвитку. Дніпро : Грані, 2018. 120 с.
8. Василенко І. Модернізація публічного управління в умовах цифровізації: міжнародний досвід і перспективи для України. Київ : Наук. думка, 2021. 234 с.
9. Вплив війни на молодь в Україні – 2024: дослідження.
URL: <https://surl.li/lmflsr> (дата звернення: 07.04.2026).
10. Всеукраїнський молодіжний центр. Кращі практики молодіжної роботи України 2024. *Facebook*.
URL: <https://www.facebook.com/allukryouthcenter/posts/-кращі-практики-молодіжної-роботи-україни-2024-сьогодні-вони-отримали-свої-нагор/1005992014902057/> (дата звернення: 09.04.2026).

11. Григорків В. С. Місцеве самоврядування та розвиток територіальних громад. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 214 с.
12. Драган І. Управління розвитком ОТГ: аналітичні підходи та практичні рішення. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 142 с.
13. Дяченко А. Р. Роль молоді у розвитку територіальних громад. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15876/1/zbirnyk-tez-24-03-23-men-51-54.pdf> (дата звернення: 08.04.2026).
14. Єрмоленко І. В. Механізм формування молодіжної політики на рівні територіальних громад як чинник демократичного розвитку. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. № 47. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/47_2024/22.pdf (дата звернення: 07.04.2026).
15. Зубченко Е. В., Радченко В. Р. Громадська експертиза як інструмент взаємодії з органами місцевого самоврядування та елемент механізму громадського контролю. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 17. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17706901> (дата звернення: 08.04.2026).
16. Іваній О. Механізми залучення громадськості до стратегічного управління територіальними громадами. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2025. № 33. С. 265–273.
17. Калініна Г., Малюга М. NEET-молодь у ракурсі професійного самовизначення та працевлаштування в Україні. *Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан проблеми, перспективи*. 2021. С. 27.
18. Комітет міністрів Ради Європи. Рекомендація CM/Rec(2016)7 Комітету міністрів державам-членам щодо доступу молодих людей до прав. Страсбург : Рада Європи, 2016. 28 с.
19. Краснопольська Т. М. Європейські моделі молодіжної політики та перспективи для України. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 31–36.
20. Круглашов А. М., Сабадаш Н. В. Молодіжна політика в територіальних громадах в умовах російсько-української війни. *Socio-Economic Problems*

of the Modern Period of Ukraine. 2024. Т. 2, № 166.
URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20242\(166\)/sep20242\(166\)_003_KruhlovA_M,SabadashNV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20242(166)/sep20242(166)_003_KruhlovA_M,SabadashNV.pdf) (дата звернення: 07.04.2026).

21. Левченко О., Величко Н., Ковшун Л. Партисипативний підхід та практики на рівні громади : посібник для громадських активістів та всіх зацікавлених. Херсон, 2018. 52 с.
22. Логвінов В. Цифрові платформи як складова моделі публічного управління. *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.).* Київ, 2019. Т. 4. С. 46–51.
23. Лозинська Т. М., Жуховський І. Концептуальні основи державної інформаційної політики на деокупованих територіях. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Публічне управління та адміністрування»).* 2025. № 3. С. 9–15.
24. Ломонова К. А. Соціальний захист молоді у сфері працевлаштування. *Верховенство права очима правників-початківців: матеріали Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів.* Одеса, 2018. С. 437–440.
25. Лупак Р. Л. Механізми залучення громадськості до прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 198 с.
26. Маселко В. М. Проблеми та перспективи розвитку молодіжної політики територіальних громад. *Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Публічне управління та адміністрування».* 2025. № 4. С. 54–59.
27. Метьюлкіна Н. В. Удосконалення механізмів державного управління у сфері молодіжної політики в умовах соціальної нестабільності. Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2017. 280 с.

28. Молодіжна робота. Каталог кращих практик молодіжної роботи 2022-2023. Київ, 2024. 236 с.
29. Молодіжні ради України. *Молодіжні ради України*. URL: <https://youthcouncil.com.ua/> (дата звернення: 09.04.2026).
30. Молодь як рушійна сила в органах державної влади та місцевого самоврядування · eNUPPIR · Institutional Repository. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/item/18067> (дата звернення: 09.04.2026).
31. На засіданні Молодіжної ради обговорили зроблене у 2024 році та затвердили план на 2025 рік. *Володимир. Офіційна сторінка міста*. URL: <https://volodymyrrada.gov.ua/na-zasidanni-molodizhnoyi-rady-obgovoryly-zroblene-u-2024-roczy-ta-zatverdily-plan-na-2025-rik> (дата звернення: 09.04.2026).
32. Пеша І. В. Молодіжна політика в умовах децентралізації: методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері. ДУ «Держ. ін-т сімейн. та молодіж. політики», 2019. 40 с.
33. Пеша І. В. Обґрунтування напрямів та завдань молодіжної роботи на рівні територіальної громади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 155–160.
34. Пеша І., Тілікіна Н. Молодіжна політика в Україні: становлення, виклики та перспективи розвитку. ГО «Ін-т молоді», 2025. 368 с. URL: <https://inmol.org/molodizhna-polityka-v-ukraini-stanovlennia-vyklyky-ta-perspektyvy-rozvytku/> (дата звернення: 08.04.2026).
35. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
36. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 09.04.2026).

37. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України: покоління стійкості - 2030” та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 02.01.2026 № 20. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2026-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
38. Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 № 1014. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
39. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
40. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України; Стратегія від 12.03.2021 № 94/2021. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
41. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
42. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення: 09.04.2026).

43. Програма USAID DOBRE. Що робити з молоддю в ОТГ: успішні практики об'єднаних громад.
URL: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/324/DOBRE_YouthWorker_RoadMap.pdf (дата звернення: 09.04.2026).
44. Протокол № 11, який передбачає перебудову контрольного механізму, створеного Конвенцією про захист прав і основних свобод людини. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_536#Text (дата звернення: 09.04.2026).
45. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3 т. / ред.: І. Дегтярьова та ін. Київ : ДЗВО «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2022. Т. 2. 246 с.
46. Рада Європи, М-во молоді та спорту України. Дослідження потреб і стану діяльності місцевих, обласних і національних органів влади у сфері молодіжної політики, а також місцевих і обласних молодіжних консультативно-дорадчих органів, зокрема з урахуванням потреб і реалій молодих людей у воєнний і повоєнний період. URL: <https://rm.coe.int/yfd-ukraine-iii-research-report-i-ukrainian/1680ae8108> (дата звернення: 07.04.2026).
47. Сердюк О., Сороченко М. Розвиток молодіжної політики як шлях до відкритості діяльності органу місцевого самоврядування. *Міське самоврядування в Україні та світі: теорія та практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* / ред.: В. Медвідь, Т. Лозинська, О. Дорофєєва. Полтава, 2025. С. 75–77.
48. Слободян О. О. Публічні фінанси територіальних громад: сучасні підходи. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 204 с.
49. Стельмах О. Молодіжні політики в громадах: дорадчі ради, інтереси та активність в соцмережах. URL: <https://u-lead.org.ua/news/372> (дата звернення: 08.04.2026).

50. Терент'єва О. Л. Молодіжна політика як інвестиція в майбутнє громади.
URL: <https://ibser.org.ua/publications/youth-policy-as-an-investment-in-the-future-of-the-community> (дата звернення: 08.04.2026).
51. Титаренко О., Добровольська І. Інститути громадянського суспільства у формуванні та реалізації місцевої політики. *Економічний простір*. 2025. № 203. С. 256–263.
52. Шевченко Н. Еволюція основних концепцій публічного управління. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2024. Т. 2, № 7. С. 17–18.
53. Шевчук О., Зайчук О. Управління комунікаціями в органах місцевого самоврядування. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 132 с.
54. Шкільняк М., Монастирський Г., Васіна А. Удосконалення механізмів публічного управління та адміністрування в контексті реалізації потенціалу децентралізації. *Вісник економіки*. 2021. № 2. С. 193–199.
55. Школа І., Питуляк М. Муніципальне управління: теорія і практика. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т, 2019. 280 с.
56. Ющук Р. Тенденції розвитку організаційних форм партисипації в місцевому самоврядуванні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 8. С. 157–164.
57. Chevalier T. La jeunesse dans tous ses États. Presses Universitaires de France, 2018. 336 p.
58. The History of Youth Work in Europe. Volume 5: Autonomy through Dependency. Histories of co-operation, conflict and innovation in youth work / ed. by F. Coussée, H. Williamson, L. Siurala. Council of Europe Publishing, 2016. 181 p.
59. Towards a multi-actor theory of public value co-creation / J. Bryson et al. *Public Management Review*. 2017. Vol. 19, no. 5. P. 640–654.
60. Yuschuk R. The impact of participatory democracy on the development of human resource competencies in public administration: security, protection, risks. *Current means of training young people and developing their abilities*. Munich, Germany, 2025. P. 266–268.